

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Leona Saláková

**Kolegiální kapitula sv. Kosmy a
Damiána ve Staré Boleslavi**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D.

Praha 2012

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. prosince 2012

Leona Saláková

Bibliografická citace

Kolegiální kapitula sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi [rukopis] : diplomová práce / Leona Saláková; vedoucí práce: Aleš Opatrný. -- Praha, 2012. -- 62 s.

Anotace

Diplomová práce „Kolegiální kapitula sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi“ se věnuje historii nejstarší kapituly svého typu v Čechách. Jádru práce předchází obecné pojednání o instituci kapituly. V hlavní části je sledován vývoj staroboleslavské kapituly od založení knížetem Břetislavem do současnosti. Zvláštní důraz je kladen na meziválečné období v letech 1919–1938. Tato etapa je detailně zpracována na základě dostupných pramenů a literatury. Práce zkoumá dobovou politickou a náboženskou situaci v zemi, respektive ve Staré Boleslavi, zabývá se personálními otázkami v kapitule, analyzuje její sociální poměry a pastorační činnost. Na závěr jsou představeny osobnosti čtyř významných staroboleslavských kanovníků.

Klíčová slova

Stará Boleslav, kapitula, sv. Václav, Palladium, historie

Abstract

The dissertation “St Cosmas and St Damian collegiate chapter at Stará Boleslav” deals with the history of the oldest chapter of its kind in Bohemia. The gist of the thesis is introduced by a general essay on the institution of the chapter. The core part studies the development of the chapter at Stará Boleslav from its establishment by prince Břetislav up to the present. Special emphasis is laid on the period between the two world wars 1919–1938. This period is elaborated in detail on the basis of available sources and literature. The dissertation investigates the political and religious situation in the country, namely at Stará Boleslav, of that time, deals with personal issues at the chapter, and analyses its social conditions and pastoral activity. The personalities of four significant canons are introduced in conclusion.

Keywords

Stará Boleslav, chapter, St. Wenceslaus, Palladium, history

Počet znaků (včetně mezer): 137.489

Poděkování

Děkuji doc. Ing. Mgr. Aleši Opatrnému, Th.D. za vstřícnost a P. Mgr. Vladimíru Kelnarovi za poskytnuté materiály a cenné rady.

Obsah

Úvod.....	6
1. Kapituly – obecné pojednání.....	9
1.1. Vysvětlení pojmu a vznik kapitul.....	9
1.2. Statuta a způsob obsazování míst.....	9
1.3. Hodnosti v kapitule	10
1.4. Sociální podmínky.....	10
1.5. Kapituly v Čechách	11
2. Dějiny Kolegiátní kapituly sv. Kosmy a Damiána od založení do roku 1918	12
2.1. Počátky Kolegiátní kapituly ve Staré Boleslavi.....	12
2.2. Historie kapituly do konce husitských válek.....	15
2.3. Od konce husitských válek do roku 1918	19
3. Dějiny kapituly v letech 1919–1938.....	26
3.1. Situace po válce do roku 1920	26
3.2. Období v letech 1921–1930	27
3.3. Jubilejní rok 1929.....	30
3.4. Období v letech 1931–1937	31
3.5. Jubilejní rok 1938.....	34
4. Kolegiátní kapitula sv. Kosmy a Damiána od roku 1939 do současnosti	36
4.1. Období v letech 1939–2000	36
4.2. Období v letech 2001–2012	38
5. Význační členové staroboleslavské kapituly	41
5.1. Jiří Bílek z Bilenberka (1588–1657).....	41
5.2. Jan Florián Hammerschmidt (1652–1735).....	42
5.3. Jan Ignác Dlouhoveský (1638–1701).....	44
5.4. Jan Pauly (1869–1944).....	45
Závěr	47
Seznam literatury	50
Přílohy	53
Seznam proboštů staroboleslavské kapituly.....	53
Seznam děkanů staroboleslavské kapituly	55
Smlouva o prodeji lesa v Bečově na Karlovarsku.....	57
Dopis děkana Josefa Grima Janu Paulymu z 3. srpna 1920.....	58
Portrét preláta Jana Paulyho	62

Úvod

Stará Boleslav představuje místo, kde se v průběhu dějin odehrály události, které ovlivnily a stále ovlivňují život všech Čechů. Prolíná se zde úcta ke svatému Václavovi, který tu byl zavražděn a pohřben, s mariánským kultem, zosobněným milostným reliéfem Madony staroboleslavské, nazývaným „Palladium země České“. Význam osobnosti a činů svatého Václava uznává každý, kdo zná dějiny a k jejich výkladu přistupuje se snahou o objektivitu. Václav se stal symbolem české státnosti, předobrazem ideálního panovníka a dědicem české země. Starou Boleslav jako mariánské poutní místo vnímají spíše křesťané a ačkoliv sláva a intenzita staroboleslavských poutí od dob totality silně poklesla, udržuje se v menší míře dodnes.

Kolegiální kapitula sv. Kosmy a Damiána tvoří součást staroboleslavských dějin od druhé poloviny 11. století. Její hlavní poslání zůstává za celých téměř tisíc let stejné: střežit místo mučednické smrti sv. Václava, pečovat o poutníky a od pozdější doby také opatrovat Palladium. Za dobu své existence prošla kapitula slavnými i trpkými obdobími, ale ačkoliv se několikrát ocitla na pokraji zániku, vždy se zase vzchopila. Mezi její členy patřilo mnoho významných osobností, kteří zanechali bohatý odkaz v duchovním, kulturním či politickém směru.

Historie staroboleslavské kapituly nebyla dosud komplexně zpracována. Předložená práce si klade za cíl vytvořit alespoň nástin kapitulních dějin od založení do současnosti, podrobněji zpracovat meziválečné období v letech 1919–1938 a zjistit, jakou roli hrála kapitula v tomto období ve staroboleslavské farnosti, respektive v celé obci. Základní metoda spočívá ve studiu literatury, analýze pramenů, komparaci a kritickém pohledu na časově vzdálená tvrzení k totožné události v rozmezí i několika set let. Na základě získaných poznatků z literatury a pramenů se dochází k syntéze, u neprokazatelných tvrzení je s ohledem na analogické doložené situace použita dedukce.

Diplomová práce je členěna do pěti kapitol. První kapitola seznamuje se základními používanými pojmy a stručně vysvětluje původ kapitul, jejich regule, funkce, personální otázky a hmotné zajištění kanovníků. Další tři kapitoly popisují historii Kolegiální kapituly sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi od založení do současnosti. Jádro spočívá v souladu s cílem práce ve třetí kapitole, kde se pohled zaměřuje detailněji na obecně politickou a náboženskou situaci v zemi a potažmo ve Staré Boleslavi, dále analyzuje personální stav kapituly, její sociální poměry a pastorační činnost ve farnosti. Období po 2. světové válce je ze dvou důvodů zpracováno jen telegraficky. Jednak schází větší časový odstup pro objektivní uchopení tématu a druhým důvodem je fakt, že kapitula byla až do nedávné doby zastoupena pouze jedním či dvěma kanovníky v produktivním věku a těžko mohla v personálním i ekonomickém oslabení výrazněji působit, zvláště v době komunistického režimu. Závěrečná kapitola vyzvedává čtyři staroboleslavské kanovníky, kteří se zvláštním způsobem zasloužili o rozkvět kapituly, případně dosáhli věhlasu i skrze své jiné mimořádné činy.

První kapitola o obecných principech činnosti katedrálních a kolegiálních kapitul se opírá o studie Zdeňky Hledíkové, zvláště o soubor jejích přednášek sebraných v publikaci *Svět české středověké církve*. Literatury o Staré Boleslavi bylo napsáno velké množství, ale většina se věnuje buď osobnosti sv. Václava, anebo pohnuté historii Palladia. Přímo staroboleslavské kapitule není věnována žádná monografie, v některých

publikacích jí patří celá kapitola, ve většině je však nutné informace abstrahovat z textu, primárně zaměřenému na jinou problematiku. Nejstaršími dochovanými spisy o Staré Boleslavi jsou rozsáhlé dějiny od Bohuslava Balbína *Epitome rerum Bohemicarum seu historia Boleslaviensis* a pojednání o Palladiu *Pobožná knížka o blahoslavené Panně Marii a o divech, kteréž se dějí před jejím obrazem ve Staré Boleslavi* od Kašpara Arsenia z Radbuzy. Významné události ve Staré Boleslavi popisuje také *Kosmova kronika česká* a přirozeně i *Kronika česká* staroboleslavského kanovníka Václava Hájka z Libočan. Jako významný zdroj informací posloužila pro předloženou práci kniha Václava Ryneše *Palladium země České* (1947), která se nezaobírá pouze milostným reliéfem, ale uvádí řadu cenných informací o kapitule s odkazy na prameny. Skoupější na informace je spis *Stará Boleslav – průvodce po jejích památkách* (1938) od Stanislava Špůrka, ale přesto shromáždí řadu zajímavých faktů. Na celý bývalý brandýský okres je zaměřena třídílná publikace *Brandejs nad Labem – město, panství a okres* od Justina V. Práška. Ze současných badatelů se Staré Boleslavi věnuje Karin Pátrová, útlou knihu *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách* (2009) doplňují studie, publikované v odborných periodících.

Rané dějiny Staré Boleslavi odkrývají především archeologické průzkumy. Nejaktuálnější zprávy a hypotézy jsou shromážděny ve sborníku editorky Ivany Boháčové z roku 2003 *Mediaevalia Archeologica 5 – Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku*. Opis zakládací listiny staroboleslavské kapituly z roku 1298 se stal předmětem zkoumání mnoha historiků, Václav Hrubý ji dokonce považoval za nejstarší dochovanou českou panovnickou listinu a podrobně ji s Jaroslavem Šebánkem analyzoval v dokumentu *Tři studie k české diplomacie*.

Podrobné informace o staroboleslavských dějinách ve středověku přináší dílo Jana Křtitele Votky *Památky Staroboleslavské čili prvotní vývoj a význam úcty svatováclavské v Čechách*. Bohatým zdrojem informací pro dobu vlády Karla IV. je monografie *Arnošt z Pardubic – arcibiskup, zakladatel, rádce* (2008) od Zdeňky Hledíkové. Na stejné období je také zaměřena starší monografie Jana Kapistrána Vyskočila *Arnošt z Pardubic* (1947). Biskup a pozdější arcibiskup Arnošt z Pardubic choval k místu mučednické smrti sv. Václava blízký vztah, proto se v jeho životopise vyskytuje mnoho zmínek, vážících se ke Staré Boleslavi. Ve zprávách o Staré Boleslavi v době novověku převažuje líčení osudů Palladia, několikrát odcizeného a poté s velkou slávou navráceného zpět. Kromě dalších se tomuto období důkladně věnují Václav Ryneš v již zmíněné publikaci *Palladium země České* a František Srdínko v knize *Stará Boleslav – nejstarší poutní místo v Čechách*.

Nejvzácnějšími prameny pro období 20. století jsou městská pamětní kniha, dochované kapitulní kroniky a další archiválie. *Památní kniha obce Staré Boleslavi 1836–1951* se obrací i do hlubší historie a sumarizuje informace již od založení obce. Na počátku 20. století byly v kapitule psány dvě kroniky zároveň, jednu nechal psát nesídelní kanovník Jan Pauly a nazval ji *Památní kniha Kollegiátní kapituly ve Staré Boleslavi*. Začíná rokem 1914, kdy sice Pauly ještě post kanovníka nezastával, ale jistě nebylo obtížné napsat několik let zpětně. Druhou kroniku, zvanou *Liber memorabilium*, psali sami sídelní kanovníci a zahrnuje roky 1911–1968. Další důležitý pramen představuje *Seznam proboštů, děkanů a kanovníků Kol. kapituly ve Staré Boleslavi*, který začal tvořit v roce 1925 opět Jan Pauly. Na prvních stránkách obsahuje seznam proboštů až po Václava Karlacha (do r. 1917) a dále jsou již jiným rukopisem uvedeny poznámky o následujících proboštech a děkanech až ke kanovníku a pozdějšímu

biskupovi Janu Lebedovi. Kompletní seznam děkanů až k Ignáci Veselému (do r. 1964) se nachází na samostatném archu papíru. O bohoslužebném pořádku na přelomu 19. a 20. století si lze učinit představu z *Liber inscriptionis sacerdotum in Ecclesia* (od 1. 10. 1898 do 31. 12. 1911). Pro jubilejní rok 1929, ve kterém celá republika oslavovala milénium mučednické smrti sv. Václava, byla založena *Pamětní kniha – návštěvníci Staré Boleslavi v jubilejním roce 1929*. Kronika obsahuje tisíce podpisů poutníků nejen z Československé republiky, ale i ze zahraničí. Zřejmě nejpozoruhodnějším autogramem je podpis kardinála Giuseppe Roncalli, pozdějšího papeže Jana XIII.

Dalším důležitým zdrojem informací pro tuto práci byl časopis *Věstník staroboleslavský*, který vydávali redemptoristé ve spolupráci s kapitulou v letech 1930–1942. Vedle popularizačních článků obsahuje množství historicky zaměřených statí, statistik úkonů duchovní správy a zpráv o konaných akcích ve staroboleslavské farnosti. Na odbornou veřejnost je orientovaný již 120 let vycházející *Časopis společnosti přátel starožitností*, ve kterém se historici několikrát zaměřili na památky a významné osobnosti Staré Boleslavi.

1. Kapituly – obecné pojednání

1.1. Vysvětlení pojmu a vznik kapitul

„Kapitula kanovníků, ať katedrální nebo kolegiátní, je společenství kněží, kterému přísluší konat slavnostnější bohoslužby v katedrálním nebo kolegiátním kostele; kromě toho plní kapitula úkoly, kterými ji pověřilo právo nebo diecézní biskup.“¹

Počátky vzniku společenství kleriků v kapitulách sahají do 4. a 5. století, kdy sv. Augustin, sv. Eusebius z Vercelli a další zaváděli společné soužití několika kněží v neřeholných komunitách s danými pravidly. Soupis pravidel se nazýval kánon a odtud vznikl i pojem *ordo canonicus* (kanovnický stav). Kanovníci žili ve společných domech a scházeli se ke společnému shromáždění, nazývanému *capitulum*, podle čtení jedné kapitoly z jejich stanov. Synoda v Clermont z roku 535 popisuje kanovníky jako kněze nebo jáhny patřící k určitému kostelu.² Další podobné komunity vznikaly zprvu pouze při katedrálách, později již i při jiných významných chrámech.

Kapituly se dělí na katedrální, sídlící při biskupském chrámu, a kolegiátní, patřící k nekatedrálnímu významnému kostelu nebo poutnímu místu. Metropolitní kapitula přináležející ke katedrále, jež je srdcem arcidiecéze. Zakladateli kapitul v Čechách byli většinou panovníci. Katedrální kapituly smí podle aktuální platného Kodexu církevního práva zřizovat pouze papež³, o kolegiátních kapitulách se Kodex v otázce jejich vzniku nezmiňuje. Kapituly vznikaly nezávisle na místní farnosti, a ačkoliv jejich posláním nikdy duchovní správa nebyla, občas je k tomu okolnosti donutily. Dnešní Kodex církevního práva přímo určuje, že kapitula má být od farnosti oddělena.⁴

1.2. Statuta a způsob obsazování míst

Zpočátku nebyla pro kapituly stanovena jednotná pravidla, až v roce 811 formuloval koncil v Cáchách tzv. „cášská statuta“ pro kanovníky katedrálních i kolegiátních kapitul.⁵ Tato statuta se inspirovala řeholí sv. Benedikta. Později přijala každá kapitula své vlastní stanovy, které schválil diecézní biskup. Ve staroboleslavské kapitule jsou nejstarší známá statuta vydaná arcibiskupem Arnoštem z Pardubic při příležitosti jeho vizitace ve Staré Boleslavi.

Způsob obsazování kapitulních míst byl v historii různý. Volba kanovníků a funkcí v rámci kapituly měla sice vycházet z volby dosavadních kapitulárů, ale do rozhodnutí zasahovala i patronátní práva. Fundační listiny nových kapitul z druhé poloviny 14. století dokonce přímo obsahují vyhrazení patronátního práva ke kapitule zakladateli a jeho potomkům či nástupcům.⁶ Způsoby obsazování popisuje Zdeňka Hledíková⁷ na příkladu několika kapitul. Pět prebendovaných kanovníků v Metropolitní kapitule sv. Víta ustanovoval český král, z nich čtyři kanonikáty byly spojeny s proboštsstvími

¹ CIC, kán. 503.

² *Historie řádu* [2012-11-15]. <<http://www.premonstrati.org>>.

³ CIC, kán. 504.

⁴ CIC, kán. 510.

⁵ PÁTROVÁ, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav: Oblastní muzeum Praha-východ, 2009, s. 27.

⁶ Srov. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. K otázkám vztahu duchovní a světské moci v Čechách ve druhé polovině 14. století. *Svět české středověké církve*. Praha: Argo: 2010, s. 22–23.

⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. K otázkám vztahu duchovní a světské moci v Čechách ve druhé polovině 14. století. *Svět české středověké církve*, s. 23.

kapituly mělnické, staroboleslavské, litoměřické a Všech svatých. Ostatní místa v kapitule byla volitelná. Vyšehradského probošta, který současně zastával funkci kancléře království, jmenoval král - stejně jako minimálně pět z dvaceti tří prebendovaných kanovníků. Děkana, kustoda, scholastika a zbylé prebendované kanovníky volila kapitula. Ve Staré Boleslavi jmenoval probošta král, děkana královna, od roku 1380 ho již volila kapitula. Král byl přirozeně nejvlivnější osobou, proto se často respektovalo jeho přání i v případě, kdy sám nemohl užít patronátního práva a jmenovat příslušného hodnostáře. Dnes kanonikáty uděluje diecézní biskup, často tomu bývá na základě návrhu kapituly. V souladu se zněním většiny kapitulních stanov, má být před jmenováním nového kanovníka kapitula slyšena. Kanovníkem by měl být kněz, který se ve své službě osvědčil a vede dobrý mravní život.

1.3. Hodnosti v kapitule

Kapitula je sborem kanovníků, kteří zastávají různé dignity, neboli hodnosti. Nejvyššími představenými jsou preláti⁸, většinou bývali dva až čtyři. V čele většiny kapitul stojí probošt, druhým nejvýše postaveným prelátem je děkan. V polovině 14. století ale načas převážila hodnost děkana nad významem probošta. Mezi preláty patřil také scholastik, v některých kapitulách i kustod. Další dignity se v historii proměňovaly, pod preláty stáli dříve tzv. služebníci kapituly, mezi něž kupř. patřili bibliotékař, penitenciář, sakristian či kantor.

Specifickou oblastní děkana byla liturgie v kapitulním kostele, kterou řídil a za kterou také odpovídal. Scholastik měl na starosti školu kapituly, v případě biskupské kapituly školství v celé diecézi. Kustod se staral o hmotné vybavení a zajištění chrámu, sakristian měl v péči bohoslužebné přípravy. Bibliotékař spravoval kapitulní knihovnu, nežídka i s archivem. Posláním kanovníka penitenciáře bylo zbavování některých církevních cenzur uvedených v církevním právu.

Kanovníci, kteří bydlí přímo v sídle kapituly, se označují jako sídelní, kanovníci mající trvalé působiště jinde, jsou nesídelní. Oba dva typy kanovníků mají povinnost účastnit se pravidelných zasedání a vlastní právo hlasovat. Menší práva a povinnosti mají čestní kanovníci, kteří zůstávají ve své farnosti, mají právo se účastnit kapitulních zasedání, ale nejsou oprávněni hlasovat. Počty sídelních, nesídelních a čestných kanovníků jsou zaneseny ve stanovách kapitul, často jich bývá dvanáct, v souvislosti s počtem apoštolů.

1.4. Sociální podmínky

Členové kapitul v době středověku patřili až na nepatrné výjimky mezi šlechtický stav. Metropolitní a vyšehradská kapitula, jakožto dvě nejbohatší, měly ve svých řadách pouze členy z řad nejvyšší zemské šlechty. Některé rody přímo vynikaly v množství obsazených významných duchovních postů. Například z rodu Dražických vzešli mezi léty 1227–1343 tři pražští biskupové a minimálně deset kanovníků.⁹ Přibližně od poloviny 14. století nalézáme mezi kanovníky také osoby měšťanského původu, zvláště lékaře, díky jejich vzdělání. Všeobecně se mezi členy menších a tudíž méně významných kapitul vyskytuje spíše drobná šlechta a měšťanstvo, ve významných

⁸ Výraz prelát se ve svém druhém významu chápe jako obecné pojmenování pro výše postaveného klerika.

⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Struktura duchovenstva ve středověkých Čechách. *Svět české středověké církve*, s. 81.

kapitulách šlechta nejvyšší. Poddané osoby, které se svobodnými staly až svěcením, byly občas jmenovány i kapituláry, ale nikdy nemohly být například biskupy.

Obživa kapitul byla dříve založena na beneficiu. Beneficium znamená oprávnění požívat hmotných výnosů z církevního majetku na základě vykonávání určitého církevního úřadu. Kapituly vlastnily nemovitosti a pozemky, na nichž hospodařili rolníci, kteří si je pronajali. Z části výnosu pak kanovníci žili, starali se o chudé a potřebné, provozovali školy a zajišťovali duchovní správu. Ze společného majetku se pak část vyčlenila a přidělila jednotlivým kanovníkům jako prebenda. Prebendy obvykle sestávaly z vesnic s příslušenstvím, na jejichž pozemcích kanovník sám hospodařil nebo je dále pronajal. Prebendovaní kanovníci tak měli zajištěný zdroj obživy a zároveň část výdělku odváděli do společné pokladny. Protože však nebyly prebendy stejně finančně výnosné, měli chudší kanovníci právo opce, díky kterému mohli při uvolnění bohatší prebendy žádat o její výměnu. Kapitulní majetek, který nebyl součástí prebend, se nazýval obediencie a zahrnoval zvláště důchody, někdy i nemovitosti. Obedienci pak kapitula spravovala sama nebo ji dala do užívání jednotlivým kanovníkům či osobám mimo kapitulní sbor.

Po pozemkových reformách v minulém století ztratily kapituly většinu zdrojů své obživy a byly odkázány na dary věřících a diecéze. Československý stát dle zákona O hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností ze 14. října 1949¹⁰ začal vyplácet duchovním mzdy, čímž pokryl základní potřeby kanovníků. Současně jim však odňal většinu majetku, který do té doby zajišťoval jejich obživu. Skromné prostředky ovšem nemohly stačit na pokrytí všech nutných materiálních výdajů spojených s provozem kapitul a pastoraací.

Dnes jsou kapitulárové stále placeni jako kněží ze státního rozpočtu a jen díky darům dobrodinců, grantům a dotacím ze státních prostředků je dnes možné skromně spravovat majetek a v rámci možností i rozvíjet pastorační činnost. Stejně jako v historii, ani dnes nemají kapituly stejné podmínky. Některé z kapitul se po roce 1990 domohly zpět části neprávem odňatého majetku a snaží se s ním hospodařit. V religiózních oblastech se zase kapituly mohou více spolehnout na dary dobrodinců.

1.5. Kapituly v Čechách

Kolegiální kapitula ve Staré Boleslavi je nejstarší institucí svého druhu v Čechách. V celkovém pořadí kapitul vznikla jako druhá, jen pár desetiletí po kapitule metropolitní. V 11. století ještě vznikají kapituly v Mělníce, Litoměřicích a na Vyšehradě. Lokality, vybrané za sídla kapitul, nebyly zvoleny náhodně. V Mělníce se narodila sv. Ludmila, Vyšehrad si jako své sídlo a pohřební místo zvolil kníže Vratislav II., Litoměřice byly ve své době důležitým střediskem českého obchodu.¹¹

¹⁰ Zákon č. 218/1949 Sb

¹¹ Srov. LEHNER, Ferdinand Josef. *Dějiny umění národa českého*. 1. díl, II. svazek, II. část (Doba románská, architektura). Praha: Česká grafická akciová společnost „Unie“, 1905, s. 282.

2. Dějiny Kolegiátní kapituly sv. Kosmy a Damiána od založení do roku 1918

2.1. Počátky Kolegiátní kapituly ve Staré Boleslavi

2.1.1. Stará Boleslav před založením kapituly

V nížině, na pravém břehu Labe, je situována Stará Boleslav¹², jejíž jméno pochází od Boleslava I. Jde o strategické místo na křižovatce říční cesty s pozemní komunikací, nedaleko od Prahy. Nejstarší zmínky o přemyslovském hradišti Boleslavi nalezneme v legendách z 10. století.¹³ Hrad vznikl zřejmě za bezprostředních předchůdců knížete Václava a sloužil jako sídlo nevládnoucích členů panovnického rodu. Rozsáhlé lesy a hvozdy skýtaly ideální příležitost pro uspokojení lovecké vášně šlechticů. Hrad byl jistě i živým místem obchodu, jak vyplývá ze zakládací listiny staroboleslavské kapituly, v níž Břetislav I. uděluje kapitule polovinu desátku z trhů. K hradu patřily také vesnice a osady, jejichž obyvatelé hospodařili na knížecím panství.

Přesnější fakta v otázce založení hradu zůstávají zahalená, i přes uskutečněné archeologické výzkumy. Ivana Boháčová vyslovuje hypotézu, že inspirací pro kamenné hradby boleslavského hradu mohlo být opevnění biskupského Řezna, pod jehož správu Čechy do roku 973 spadaly. Spytihněv, otec Boleslavův, totiž Řezno roku 895 navštívil.¹⁴ To by znamenalo, že zakladatelem hradu by byl právě Spytihněv. Oproti tomu Kosmas připsal založení hradu až Boleslavovi. Do první třetiny 10. století klade vznik boleslavského hradu Václav Ryneš a doplňuje, že to byl blatný hrad, chráněný močály a hliněnými valy, které byly později nahrazeny právě kamennou hradbou.¹⁵

V rámci akropole, obehnané středověkou zdí, stály dva kostelíky – sv. Kosmy a Damiána a sv. Klimenta. Kostel sv. Kosmy a Damiána založil podle Václava Hájka z Libočan Vratislav I. roku 915 a zasvětil ho původně sv. Cyrilu a Metodějovi.¹⁶ Bohuslav Balbín vypravuje, že Drahomíra prý dala po smrti sv. Ludmily kostel sv. Cyrila a Metoděje rozbořit.¹⁷ Jan Křtitel Votka ale udává, že i přes zprávy kronikářů není jisté, zda uvedený chrám někdy v Boleslavi vůbec stál.¹⁸ Uvedení kultu sv. Kosmy a Damiána je podle Hájka záležitostí pozdější a souvisí s návštěvou knížete Václava v Římě v roce 928.¹⁹ Mistr Pavel Stránský mluví o „*staroboleslavském chrámu sv. Kosmy a Damiána, neboli jak někteří raději chtějí, Cyrila a Metoděje.*“²⁰ Kostel sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi ale nikdy své zasvěcení nezměnil, důvody, proč se

¹² Obec se nazývala zprvu pouze Boleslav, až po vybudování Mladé Boleslavi v druhé polovině 10. století se začalo rozlišovat mezi Starou a Mladou Boleslaví. Až do 17. století se obce jmenovaly Starý Boleslav a Mladý Boleslav, od 17. století se objevuje ženský rod jména.

¹³ *Legenda Crescente fide* (vznik po r. 974), *Gumpoldova legenda* (kolem r. 984), *Kristiánova legenda* (kolem r. 994), *První staroslověnská legenda* (poslední třetina 10. století), *Druhá staroslověnská legenda* (1. polovina 11. století).

¹⁴ BOHÁČOVÁ, Ivana. Stará Boleslav raně středověkém přemyslovském státě. *Mediaevalia archeologica* 5. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2003, s. 472.

¹⁵ RYNEŠ, Václav. *Palladium země české*. Praha: Universum, 1947, s. 11.

¹⁶ Založení kostela v Boleslavi zasvěceného sv. Cyrilu a Metoději popisuje také kronikář Neplach, Jan Doubravský ze Skály, Tomáš Pešina z Čechorodu i Bohuslav Balbín.

¹⁷ BALBÍN, Bohuslav. *Epitome rerum Bohemiarum seu historia Boleslaviensis*. Praha: Typis Universitatis Carolo-Ferdinandae, 1677, s. 19.

¹⁸ VOTKA, Jan Křtitel. *Památky staroboleslavské*. Praha: Dědictví Sv. Jana Nepomuckého, 1879, s. 32.

¹⁹ HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Odeon, 1981, s. 111.

²⁰ STRÁNSKÝ, Pavel. *O státě českém*. Praha: Evropský literární klub, 1940, s. 64.

šířila pověst o zasvěcení soluňským bratřím, nejsou známé. Kostel sv. Klimenta, nacházející se také v areálu hradu, sloužil pro soukromé pobožnosti českých panovníků.

Při archeologickém výzkumu v letech 1991–1992 bylo na Svatováclavském náměstí ve Staré Boleslavi objeveno zdivo třetího kostela neznámého zasvěcení. O tomto raně středověkém chrámu se nezmiňuje žádný z dostupných pramenů, což si Pavel Zahradník²¹ na základě studie autorů archeologického výzkumu Ivany Boháčové a Jaroslava Špačka vysvětluje buď zánikem kostela před polovinou 14. století nebo tím, že se v pramenech skrývá pod označením mylně identifikovaného kostela. David Kalhous vyslovil hypotézu, že jde o kostel Panny Marie a sv. Jiří z konce 11. století, který pravděpodobně založil kapitulní probošt Zbutko.²² Ve 14. století či později ale kostel zanikl a fara se přesunula k nově vybudovanému kostelu na předhradí.²³

2.1.2. Příčiny vzniku kapituly

Založení Kolegiální kapituly sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi souvisí s válečnou výpravou knížete Břetislava I. (1034–1055) do Polska. Roku 1037 si jako kořist odvezl z Hnězdna ostatky sv. Vojtěcha, jeho bratra Radima a svatých Pěti bratří a uložil je v chrámu sv. Víta v Praze. Poláci si však na Břetislavovo chování stěžovali u samotného papeže. Kníže Břetislav vyslal do Říma své posly, aby prosili o odpuštění s vysvětlením, že tento čin nebyl spáchán z opovázlivosti, nýbrž z touhy mít ostatky sv. Vojtěcha v rodné zemi. Papež toto vysvětlení přijal, ale uložil knížeti pokání, aby vystavěl klášter, kde budou kněží nepřetržitě konat bohoslužby za živé i mrtvé.²⁴ Břetislav I. tak na základě přání papeže založil roku 1046 při staroboleslavském hradu kostel sv. Václava s kapitulou.

Stará Boleslav byla pro každého Čecha díky sv. Václavovi synonymem jednoho z nejposvátnějších míst. Do kostela sv. Kosmy a Damiána spěchal 27. září 929 Václav na poutní slavnost těchto starokřesťanských mučedníků a byl zde na pokyn svého bratra Boleslava zavražděn u dveří kostela. Pohřben byl nejdříve v kostele sv. Kosmy a Damiána, ale již po třech letech nechal Václavovo tělo přenést jeho bratr Boleslav do

²¹ ZAHRADNÍK, Pavel. Přemyslovský hrad v raném středověku. Exkurs I. *Mediaevalia archeologica* 5, s. 199.

²² Založení chrámu Panny Marie a sv. Jiří v předhradí proboštem Zbutkem potvrzuje i Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951.

²³ KALHOUS, David. Přemyslovský hrad v raném středověku. Exkurs II. *Mediaevalia archeologica* 5, s. 203.

²⁴ *Kosmova kronika česká*. Praha: Svoboda, 1972, s. 86: „Nazítí pak, když se poslové opět postavili před kapitulou svatého sboru, pán apoštolský otevřel svatá ústa, plná vážných slov a vznešenosti, a pravil: 'Jako jest ukázati přísnější trest vůči zatvrzelcům v bezbožné vině, tak zase těm, kdož uznávají svou vinu a žádají si pokání, ochotně popřáváme souhlasu a na rány od nepřítele zasazené užíváme léku milosrdenství. Neboť velikým hříchem jest cizí majetek bráti, ale větším hříchem křesťany nejen olupovati, ale i zajímati a zajaté jako hovada prodávati; co jste spáchali v Polsku, jak nám bylo oznámeno hodnověrnými zprávami, jest obzvláště ošklivé. A že nikdo nesmí bez našeho dovolení z místa na místo přenášeti tělo svatého, o tom svědčí církevní zákony, zakazují to podání svatých Otců a božské výroky káží, aby ti, kdo se něčeho takového opovází, byli udeřeni mečem klatby. Ale protože vy jste to učinili buď z nevědomosti, nebo pro dobrý úmysl, ustanovujeme, aby za tuto velmi nerozvážnou opovázlivost kníže váš a biskup vystavěli na příhodném místě klášter, všemi kostelními potřebami a výsadami hojně nadaný, ustanovili tam též osvědčené osoby a zřídili obvyklé úřady sloužících duchovních ke konání stálých služeb Bohu za živé věřící i za mrtvé až na věky, aby aspoň tak byla smyta před Boží tváří vina vašeho hříchu.' Poslové, velmi potěšeni, vydali se ihned na cestu a oznámili knížeti rozkaz otce apoštolského. Kníže, uposlechnuv ho tak, jako by to byl rozkaz božský, dal vystavěti ke cti svatého Václava mučedníka ve hradě Boleslavi při řece Labi, kde tento světec kdysi šťastně podstoupil mučednickou smrt, velmi pěkný klášter, v němž jak i podnes viděti, Bohu slouží četné shromáždění bratří a kde je zřízeno proboštství a bazilika velmi úctyhodná.“

pražského chrámu sv. Víta. Kníže Břetislav nechal nad původním Václavovým hrobem vystavět monumentální baziliku, kterou kronikář Kosmas nazývá veleposvátnou. Baziliku vysvětil 19. května 1046 biskup Šebřít a této slavnosti se již účastnili členové nově vzniklé kapituly a lze předpokládat, že i sám kníže, šlechta a široké zástupy lidu. K trojlodní bazilice připojil Břetislav prostorný ambit a kolem něj příbytky pro kanovníky. Do baziliky byl pojat i starší kostel sv. Kosmy a Damiána, který byl tradicí ztotožňován se současnou románskou kryptou. V průběhu staletí však chrám prošel řadou rozsáhlých přestaveb a původní kostel sv. Kosmy a Damiána není dosud archeologicky doložen.

2.1.3. Zakládací listina

Zakládací listina, vydaná přímo knížetem Břetislavem se nedochovala, známe však její opis, který roku 1298 předložila kapitula ve sporu s olomouckým biskupem. Jde o listinu knížete Vratislava II, Břetislavova syna, z let 1061–1067. Chybně je zde však jako zakladatel kapituly jmenován Vratislav II., bezpečně totiž víme, že skutečným zakladatelem je opravdu Břetislav.

Historik Václav Hrubý považoval tento dokument za nejstarší českou panovnickou listinu.²⁵ Dochovaná podoba zakládací listiny je tedy opisem, v němž během staletí došlo k jistým úpravám, ale obsahový základ zůstává stejný. Český překlad listiny pořídil kanovník Josef Prokop Horčice, který zřejmě užil Balbínova latinského opisu. Kanovník Karel Štella ve Věstníku staroboleslavském²⁶ publikuje český překlad zakládací listiny a přihlíží při tom k Balbínovu rukopisu, dále k Bočkovu opisu z olomouckého kapitulního archivu a ke kopii, která vznikla mezi lety 1620–1630.

Zakládací listinou kníže Břetislav daroval kapitule sedm okolních vesnic²⁷ a k obdělávání půdy určil robotníky, které přímo jmenuje. Kapitule k službám byli určeni také soustružníci, mlynáři, kožešníci, ovčáci, kováři, tesaři a další řemeslníci. Hospodáři z darovaných vesnic měli odvádět desátek ze své úrody a výdělku. Další vesnice, darované kapitule, se nacházely na Znojemsku.²⁸ Postupně se jich ale kapitula zbavovala a za utržené peníze kupovala majetek v bližších lokalitách. Ve 14. století vlastnila na Znojemsku jen několik málo obcí. Nejdéle se z kapitulního majetku na Moravě objevuje v dochovaných listinách ves Nikolčice u Brna, kde probošt také požíval patronátního práva k místnímu farnímu kostelu.²⁹

2.1.4. Organizace kapituly v prvních desetiletích existence

Kolik kanovníků ustanovil na počátku kníže Břetislav, není zřejmé, představu si však lze učinit z architektonického řešení chóru v presbytáři baziliky. Ferdinand Josef Lehner³⁰ upozorňuje na nápadný nepoměr délky zvýšeného presbytáře s chórem, zbudovaným nad kryptou, který zahrnuje polovinu hlavní lodi, což je pro románský sloh netypické. Krypta je zase přepažena na dvě poloviny, přičemž východní a západní část

²⁵ HRUBÝ, Václav – ŠEBÁNEK, Jaroslav. *Tři studie k české diplomatice*. Brno: Filosofická fakulta, 1936, s. 11. Další zakládací listiny, které Vratislav II. vydal, jsou k opatovickému klášteru a vyšehradské kapitule.

²⁶ ŠTELLA, Karel. Zakládací listina kapituly Staroboleslavské. *Věstník staroboleslavský* 1940, roč. XI, č. 1, s. 2–5.

²⁷ Popovice, Přívory, Zápy, Dřevčice, Mečeříž, Dětenice, Dřísy

²⁸ Bylo jich celkem 17.

²⁹ Objevuje se v listinách ještě v roce 1354. Srov. PÁTROVÁ, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*, s. 42.

³⁰ Srov. LEHNER, Ferdinand Josef. *Dějiny umění národa českého*, s. 211–212.

se svým vzhledem podstatně odlišují. To dokazuje, že při založení Břetislavova kostela ve čtyřicátých letech 11. století byla nejprve zbudována východní část krypty, zatímco západní část vznikla až během 12. století, kdy se výrazně zvýšil počet kapitulářů a nestačilo již místo v chóru rozkládajícím se nad kryptou. Proto byla krypta západním směrem prodloužena a nad ní vystavěn prostornější chór.

Ve věci jména prvního probošta staroboleslavské kapituly existuje několik verzí. Václav Ryneš tvrdí, že jméno neznáme.³¹ Kanovník Jan Pauly uvádí ve svém soupise proboštů jméno Bohuslav, častěji se však zmiňuje Menhart.³² Toho prelát Pauly řadí až jako druhého v pořadí po Bohuslavovi.

Význam staroboleslavské kapituly potvrzuje fakt, že někteří její probošti se stali biskupy pražskými. Jde např. o Heřmana (proboštem v závěru 11. století)³³ či Menharta³⁴ (proboštem kolem poloviny 12. století). Důležitou osobou mezi probošty v předlucemburské době byl již zmiňovaný Zbutko z Kolovrat, dřívější kanovník pražský, který byl jmenován proboštem staroboleslavské kapituly v roce 1099. Ferdinand J. Lehner konstatuje, že probošty boleslavskými se stávali vynikající muži se zásluhami v knížecích či církevních službách.³⁵

Dalšími členy kapituly byli děkan, scholastik, kustos a další kanovníci, jejichž přesný počet neznáme. Funkce děkana kapituly se objevuje ve 13. století. Ve stejné době je logicky postavena i budova děkanství, jejíž vzhled se v průběhu historie proměnil, ale lokalizace zůstává stejná. Památní kniha Staré Boleslavi uvádí jako prvního známého děkana Všeslava,³⁶ jehož působení nedatuje. Nástup druhého děkana jménem Martin již sice konkretizuje, měl se stát boleslavským děkanem v roce 1290 na dobu osmi let.³⁷ Václav Ryneš píše, že první zmínka o kapitulním děkanu, avšak bez uvedení jména, je v listině pražského biskupa Jana ze 14. června 1269. Jméno Všeslav se objevuje v roce 1275, avšak nevíme, jestli je totožný s děkanem zmiňovaným v listině biskupa Jana.³⁸

2.2. Historie kapituly do konce husitských válek

2.2.1. Období před nástupem Lucemburků na český trůn

I po Břetislavově smrti často hostila Stará Boleslav knížete s celou družinou, pořádaly se tu i různé sněmy. Např. roku 1099 se zde konal sněm, na kterém se volil pražský biskup. Volba padla na staroboleslavského probošta Heřmana, ačkoliv měl dosud pouze nižší svěcení.³⁹

Ve 12. století máme o životě kapituly i celé Staré Boleslavi jen minimum zpráv. Městská kronika se zmiňuje pouze o několika jménech tehdejších proboštů a kastelánů a na přelom 12. a 13. století klade požár, který zničil Boleslavův dvorec.⁴⁰ V této době byly také některé knížecí, později královské úřady přeneseny ze Staré Boleslavi do nově

³¹ RYNEŠ, Václav. *Palladium země české*, s. 18.

³² *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 33.

³³ O dosazení Heřmana na biskupský stolec In: Kosmova kronika česká, s. 141.

³⁴ V pořadí mezi staroboleslavskými probošty již druhý Menhart.

³⁵ LEHNER, Ferdinand Josef. *Dějiny umění národa českého*, s. 213.

³⁶ Prelát Jan Pauly uvádí ve svém seznamu děkanů jméno Všemil.

³⁷ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 34. V seznamu preláta Paulyho se jako druhý kapitulní děkan uvádí Slavata.

³⁸ RYNEŠ, Václav. *Palladium země české*, s. 20.

³⁹ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 71.

⁴⁰ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 72.

založeného Kostelce nad Labem. Předhradí Staré Boleslavi se sice i nadále nazývalo městečkem, ale již nemělo příslušná městská práva a po nově vystavěné vsi Brandýsu, připomínané roku 1304, už přestalo být i městem trhovým.

S rostoucím počtem obyvatel vznikaly nové osady na knížecím i kapitulním území. Bylo běžné, že knížata a později králové darovali část svého majetku (zvláště pozemky) klášterům a kapitulám. Ve 13. století se zboží náležející knížecím hradům také často stávalo majetkem drobných šlechticů. V této době dostávají lesy s osadami, původně náležející k staroboleslavskému hradu, pánové z Michalovic. Kronika Staré Boleslavi zdůvodňuje tuto změnu majitele tím, že šlo o zástavu části zboží, které náleželo k hradu.⁴¹

Období 13. a 14. století znamenalo pro kapitolu náboženský i materiální rozmach. Hojně byly rozmnoženy statky a důchody kapituly. Naproti tomu vzdálené statky, zvláště na Moravě, byly buď prodány, pronajaty nebo vyměněny. Kapitulka tak získala pozemky v Ovčárech, Nedomicích, Vesci, Toušni, Drahobudicích, Zásmukách a mnoho dalších.⁴²

Mohlo by se zdát, že staroboleslavská kapitulka byla velmi bohatá, opak je však pravdou.⁴³ Ve srovnání s příjmy ostatních českých kapitul byla nejchudší, což se později stalo důvodem, proč Karel IV. zřídil mezi lety 1356–1360 novou kanovníckou prebendu v pražské kapitule a spojil ji s boleslavským proboštstvím. Od té doby sídlili proboštové v Praze, kde měli svůj dům.⁴⁴

2.2.2. Vláda Karla IV. a působení Arnošta z Pardubic

Za doby vlády císaře a českého krále Karla IV. prožívala naše země období neobvyklého rozkvětu. Karel IV. založil mnoho klášterů a kapitul.⁴⁵ Jedním z panovníkových cílů bylo připoutání slezského území, které získal již jeho otec Jan Lucemburský, i pod českou církevní správu. V roce 1348 žádal Karel IV. papeže o podřízení vratislavského biskupství pražské metropoli. V této záležitosti nebyl úspěšný, stejně tak jako ve svém dalším církevně organizačním plánu, zřízení biskupství ve Staré Boleslavi. Je známo, že si Karel IV. velice vážil světců, vždyť díky jeho obratné diplomacii získala naše země mnoho vzácných relikvií. Sv. Václav mu byl navíc blízký i díky jménu, jež nosil, než přijal královské jméno Karel. Navíc z vlastního Karlova životopisu víme, že jako dvaadvacetiletý navštívil na svátek sv. Ludmily Starou Boleslav. V kronice Beneše Krabice z Veitmile se dozvídáme, že v roce 1351 založil u hrobu sv. Václava věčnou mši.⁴⁶ Kapitulce se snažil pomoci i hmotně, což dokazuje výše zmíněné spojení nové kanovnícké prebendy pražského chrámu sv. Víta s proboštstvím ve Staré Boleslavi. Arcibiskup Arnošt navíc dal kanovníkům staroboleslavským právo, „aby o dvou svátcích sedali v choru pražské kapituly za arcidiakony a pobírali jako pražští kanovníci porce.“⁴⁷ Pokus zříditi biskupství ve Staré Boleslavi pro severní Čechy vyjadřuje snahu trvale vyvýšit význam tohoto místa. Karel IV. však navštěvoval Starou

⁴¹ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 72.

⁴² *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 33.

⁴³ Srov. TOMEK, Václav Vladivoj. *Registra decimarum papalium*. Praha: Královská česká učená společnost, 1873, s. 18–19.

⁴⁴ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 61.

⁴⁵ Např. 1339 kapitulka Věch svatých, 1357 kapitulka na Karlštejně

⁴⁶ Na věčné časy měla být denně u světcova hrobu zpívána mše svatá.

⁴⁷ VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Arnošt z Pardubic a jeho doba*. Praha: Vyšehrad, 1947, s. 320.

Boleslav i jako místo vhodné pro lovecké kratochvíle. Je prokázáno, že zde pobýval určitě nejméně třikrát.⁴⁸

Správa diecéze náležela Arnoštovi z Pardubic, biskupu a od roku 1344 arcibiskupovi, jemuž Karel IV. věřil a podporoval ho. První arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic zřídil pro probošty čtyř nejvýznamnějších kolegiálních kapitul se světským patronátem (Všech svatých, litoměřická, staroboleslavská, mělnická) kanovnické prebendy při pražské metropolitní kapitule, proboštové se tedy stali současně metropolitními kanovníky.⁴⁹

Ke kapitule ve Staré Boleslavi měl Arnošt z Pardubic evidentně blízký vztah. Byla jedinou mimopražskou, kterou arcibiskup osobně vizitoval a dokonce jí sepsal nová statuta. Arnošt z Pardubic choval v úctě mučednické místo sv. Václava, první hrob knížete a relikvie světců, které se zde nacházely. Na začátku Arnoštových stanov pro kapitulou je psáno, že považuje za svou povinnost postarat se o trvalé zajištění místa, kde zemřel sv. Václav a kde odpočívají těla pěti blahoslavených mučedníků a další ostatky svatých.

Arnoštova statuta pro staroboleslavskou kapitulou rozebírá Zdeňka Hledíková v monografii *Arnošt z Pardubic*.⁵⁰ Uvádí, že tato statuta jsou vlastně vizitační zprávou. Stanovy zdůrazňují povinnost účasti kanovníků při officiu a stanovují pokuty v případě neúčasti. Nařizují rezidenci, povolení ke vzdálení mohl udělit děkan. V případě svévolného opuštění Staré Boleslavi bude kanovníkovi odejmuto beneficium. Majetek má být společný a sloužit všem členům kapituly, spravovat ho mají dva kanovníci. Dříve „vlastnili“ jednotlivé obediencie konkrétní kanovníci a z nich pak žili. Výjimkou se po vydání nových statut stalo Veliké (Kostelní) Hlavno, které sloužilo k obživě bonifantů. Dále je charakterizováno postavení a povinnosti dalších členů kapituly, kapitulárům má být také pořízen nový chórový oděv. Zakazuje se držení dvou inkompatibilních beneficií či kapitulních domů a vyměňování či pronajímání kapitulních nemovitostí. Arcibiskup také myslí na nižší služebníky a zakazuje jejich přetěžování, avšak apeluje na důsledné plnění stávajících úkolů. Děkan Mikuláš Holubec⁵¹ dostal za povinnost vyhotovení inventářů movitého majetku. Arnošt mluví o osmi kanovnických kapituly. Nově však mezi ně nepočítá kustoda a nepovažuje ho za hodnostáře kapituly, nýbrž za služebníka kostela. Zdeňka Hledíková spatřuje v staroboleslavských statutech paralelu se základními ustanoveními pro pražskou kapitulou, a to zvláště v uspořádání vztahů uvnitř sboru a způsobu hospodaření.⁵² Statuta Arnošta z Pardubic jsou ve svém základu platná dodnes, několika novelizacemi se pouze aktualizovaly některé body, zvláště ty, které se týkají materiálního zajištění kanovníků.

K vizitaci kapituly Arnoštem z Pardubic došlo zřejmě na počátku roku 1354⁵³ a arcibiskup ve vizitační zprávě konstatoval, že její stav „je ve všem chvályhodný“. Tato

⁴⁸ Roku 1338, 1350, 1363.

⁴⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic – arcibiskup, zakladatel, rádce*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 163.

⁵⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic*, s. 167–168.

⁵¹ Hledíková upozorňuje, že jde o jediný pramen, ve kterém je Mikuláš Holubec zmiňován jako kanovník a děkan. Nikde jinde se tento fakt neuvádí, M. Holubec jako děkan se neobjevuje ani v soupise proboštů a děkanů od preláta Jana Paulyho.

⁵² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic*, s. 168.

⁵³ Přesné datum 21 března 1354, které se často uvádí, není stoprocentně prokazatelné.

příznivá situace se ale asi během několika změnila, protože Arnošt poslal mezi lety 1351–1358 do Staré Boleslavi na vizitaci své dva zástupce, Mikuláše z Horažďovic a Viléma z Lestkova, protože se dozvěděl o hádkách, nepokojích a zanedbávání povinností místních kleriků.⁵⁴

V poslední čtvrtině 14. století byla u boleslavské kapituly⁵⁵ zřízena funkce plebána. Plebán byl vyňat z běžné církevní hierarchické struktury a zodpovídal se pouze své kapitule a arcibiskupovi. Ve Staré Boleslavi byl plebán ustanoven u farního kostela Panny Marie, kde působil vlastně jako farář. Nejstarším známým boleslavským plebánem byl Pavel, jeho nástupce se jmenoval Beneš ze Záhořan. Povoláním plebána k farní správě dochází de facto k relativnímu oddělení správy farnosti a duchovního působení kapituly.

2.2.3. Husitské války

Husitské nepokoje se zpočátku Staré Boleslavi vyhýbaly, ačkoliv Jan starší z Michalovic stál se svými syny věrně při katolické straně a Zikmundovi. Král Zikmund s manželkou Barborou, ovdovělou královnou Žofií a celým dvorem zde dokonce ještě v roce 1420 pobyl několik dní.⁵⁶

Avšak ani místu umučení sv. Václava se nevyhnula pohroma. Husitská vojska vtrhla do Staré Boleslavi o rok později, zničila hrad a v popel se obrátil i kostel sv. Václava a kanovnícké domy. Zřejmě v této době se ztratily ostatky svatých Pěti bratří, protože ještě Arnošt z Pardubic ve statutech pro staroboleslavskou kapitulou píše, že v chrámu sv. Václava odpočívají jejich těla.⁵⁷

V obtížné době husitských válek zastával funkci plebána Havel, někdejší plebán vlněveský.⁵⁸ Roku 1417 jej pražský arcibiskup Konrád z Vechty pověřil instalací kapitulního děkana Jana z Liblic.⁵⁹ O čtyři roky později se již stejnému arcibiskupovi kanovníci postavili, protože zradil církev tím, že se veřejně přihlásil ke Čtyřem artikulům pražským.⁶⁰ Kanovníci svůj postoj stvrdili deklarací, zaslanou 6. května 1421 z Bělé pod Bezdězem do Žitavy, kde sídlili uprchlí kanovníci metropolitní kapituly.⁶¹ Téhož roku se o znovudobytí Staré Boleslavi pokusil Jan z Michalovic zvaný Michalec, avšak neúspěšně. Husité opanovali Starou Boleslav několik let, kanovníci se v té době uchýlili také do Žitavy, stejně jako metropolitní kanovníci.⁶² V exilu byl roku 1425 zvolen děkanem Jan Chyba.

Po nájezdech husitů bylo staroboleslavské panství zničené do té míry, že Jindřich Šlik roku 1444 odmítl přijmout hodnost probošta, kterou mu nabízel císař Zikmund. Páni z Michalovic se ale po bitvě u Lipan vrátili na své statky a snažili se o jejich vzkříšení.⁶³

⁵⁴ O této vizitaci se dochoval písemný doklad.

⁵⁵ Podobně i u svatovítské kapituly, mělnické kapituly a kapituly sv. Jiljí na Starém Městě pražském.

⁵⁶ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 38.

⁵⁷ ŠTELLA, Karel. Památné jubileum. *Věstník staroboleslavský* 1939, roč. X, č. 4, s. 49.

⁵⁸ Srov. TADRA, Ferdinand. *Soudní akta konsistoře pražské*, s. 124.

⁵⁹ RYNEŠ, Václav. *Palladium země české*, s. 29.

⁶⁰ Husitský věroučný program

⁶¹ RYNEŠ, Václav. *Palladium země české*, s. 31.

⁶² Je pravděpodobné, že i s plebánem Havlem.

⁶³ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 40.

2.3. Od konce husitských válek do roku 1918

2.3.1. Období po husitských válkách do roku 1620

Kanovníci se poprvé vrátili do Staré Boleslavi v roce 1434, ale protože nebezpečí ohrožení života nepomýjelo, o tři roky později opět uprchli, tentokrát do uherského Budína. Dokumenty, které neshořely za žhářských husitských výpadů, si odvezli s sebou. Tyto písemnosti se ztratily zřejmě za tureckých válek, a tak lze dnes jen obtížně rekonstruovat život kapituly v předhusitském období. Za vlády českého krále Ladislava Pohrobka (1453–1457) se kapitulárové na čas do Staré Boleslavi vrátili, ale novou ránu jim zasadil Jiří z Poděbrad (1458–1471), který je nutil k uznání kompaktát. Kanovníci se raději rozhodli znovu Starou Boleslav opustit a rozešli se do českých i moravských měst.⁶⁴

K novému zformování kapituly došlo až po roce 1555. Návrat kapitulárů do Staré Boleslavi byl velice smutný. Nalezli zpustošené chrámy a příbytky, statky byly převedeny do světských rukou. Bazilika svatého Václava byla obnovena až roku 1593 především díky pomoci dobrodinců a zásluhou kapitulního probošta Petra Pěšína.⁶⁵ Vedle obnovení kostela sv. Václava se kapitula zasloužila i o dokončení stavby raně barokního chrámu Nanebevzetí Panny Marie. O stavbu chrámu se významně přičinil probošt Jan Krištof Kilian (1617–1626). Obživu měli kapitulárové zajištěnou z důchodů konfiskovaného brandýského panství, které dříve vlastnil Arnošt Krajčů z Krajku.⁶⁶

Stará Boleslav se po nájezdech husitů vzpamatovávala velmi těžko a z hlediska významu ji začal převyšovat sousední Brandýs, který se stal sídlem protestantským. Václav Ryneš líčí, jak brandýská vrchnost usilovala o stále větší vliv a roku 1506 dokonce udělil král Vladislav II. Jagellonský svému nejvyššímu komořímu Janu ze Šelmberka majestát, „jímž je jemu a jeho rodu přiznáno právo podací k boleslavskému kostelu sv. Kosmy a Damiána a právo, aby u sv. Václava byli členové rodu pohřbíváni.“⁶⁷ Jan ze Šelmberka si dokonce osvojoval i patronátní právo ke všem farám, náležejícím ke kapitule.

Kapitula se rovněž ujala péče o farní chrám Panny Marie, v 16. století nemáme zprávy o zdejšímu působení plebánů. Mariánský chrám tedy zřejmě přešel pod péči kapitulních děkanů, ale od poloviny 16. století již existují doklady o pomocnících děkanů – kaplanech, kteří obývali malý domek v blízkosti kostela – kaplanku.

Oblast Boleslavska se v průběhu druhé poloviny 15. století a 16. století stala silně protestantskou. Po návratu kapituly z exilu se kanovníci snažili o obnovu katolické víry, ale komplikovaly jim to pokusy protestantů oslabit vliv kapituly na minimum. I přes vládnoucí utrakvistickou vrchnost začíná počátkem 17. století ve Staré Boleslavi převažovat mariánský kult nad svatováclavským. Souvisí to s rostoucí úctou k Palladiu země České, milostnému mariánskému reliéfu, který dle tradice daroval Metoděj při křtu Ludmile⁶⁸ a ta ho posléze věnovala vnuku Václavovi. Václav nosil reliéf na hrudi a choval k němu velkou úctu. Po Václavově násilné smrti zakopal reliéf dle legendických

⁶⁴ Např. do Plzně a Českých Budějovic

⁶⁵ Srov. LEHNER, Ferdinand Josef. Dějiny umění národa českého. 1. díl, II. svazek, II. část (Doba románská, architektura), s. 213.

⁶⁶ ŠPŮREK, Stanislav. *Stará Boleslav*, s. 48.

⁶⁷ RYNEŠ, Václav. *Palladium země české*, s. 33.

⁶⁸ Jiná verze tvrdí, že reliéf nechala sv. Ludmila ulít z model pohanských bůžků.

vyprávění jeho sluha Podiven. Podle líčení Kašpara Arsenia z Radbuzy⁶⁹ vyoral reliéf rolník na poli a odnesl si ho domů. Druhý den však obrázek zmizel a rolník ho našel na stejném místě, kde ho původně vyoral. Totéž se opakovalo i třetí den. Čtvrtý den odnesl reliéf kanovníkům staroboleslavské kapituly, kteří ho vystavili v kostele sv. Václava. Avšak i odtud zmizel a objevil se na poli. Na tomto místě byla tedy zprvu vystavěna malá svatyně, z níž později vyrostl chrám Nanebevzetí Panny Marie. Vyprávění Kašpara Arsenia můžeme považovat za legendické, ale jisté je, že místo, na kterém stojí mariánský kostel, lidé odedávna uctívali jako posvátné. Vystavění mariánského kostela mělo jistě svůj vážný důvod, protože prostorná bazilika sv. Václava by počtu věřících ve Staré Boleslavi jistě stačila. Je tedy vysoce pravděpodobné, že mariánská svatyně byla postavena v příčinné souvislosti s uctíváním reliéfem.

Ačkoliv staroboleslavské kostely zůstávaly katolické, obyvatelé byli vystaveni velkému nátlaku českobratrské vrchnosti z Brandýsa. Kapitulní děkan Urban Manětínský (1566–1572)⁷⁰ pozval roku 1567 do Staré Boleslavi členy jezuitského řádu, aby kapitule pomohli s misijním působením. To probíhalo zprvu pouze prostřednictvím jednotlivých návštěv ze staroměstské koleje Klementinum, kde měli jezuité základnu. Hojně také pořádali poutě z Prahy a silně podporovali mariánskou úctu. V roce 1610 se například pouti k Panně Marii staroboleslavské zúčastnilo více jak dva tisíce poutníků a o rok později to byly již tisíce tři.⁷¹ Zvýšenou horlivost pražských věřících si Václav Ryneš vysvětluje mimo jiné jako reakci na vpád Pasovských do Prahy a vyvraždění mnichů.⁷² Až v roce 1657 si jezuité zřídili řeholní dům přímo ve Staré Boleslavi. Požehnané působení jezuitů ve Staré Boleslavi bylo ukončeno zrušením řádu v roce 1773. Misijnímu působení se v době bujícího protestantismu věnovala i kapitula. Zvláště aktivně se zapojoval probošt Petr Pěšín z Horšova Týna a jeho bratr děkan Ondřej Pěšín.

2.3.2. 1620–1700

17. století je poznamenáno pohromou, které způsobila třicetiletá válka (1618–1648). Několikanásobný vpád Švédů na území Čech a Moravy měl pustošivé následky. Švédský generál Jan Banner přitáhl do Staré Boleslavi 27. května 1639 a položil zde svůj hlavní stan. Kostely sv. Klimenta a sv. Václava přeměnil ve stáje, nechal zbořit věže kostela sv. Václava a na jejich troskách postavil děla. Než v následujícím roce Švédové ze Staré Boleslavi odtáhli, zapálili kostely sv. Klimenta a sv. Václava a kapitulní domy. Na věži se žárem roztavily zvony, v hrobkách cínové rakve a shořely ostatky, zvláště příslušníků Kolovratského rodu. K obnovení baziliky sv. Václava došlo v padesátých letech 17. století, mimo jiné díky finanční podpoře, vyplacené z královské komory, o které rozhodl sněm, konaný na Pražském hradě v roce 1650.⁷³ Chrám Panny Marie ohni unikl, ale Švédové ho proměnili v koňskou maštal a vykradli hroby šlechticů.

Kapitulárové se v těžké době postavili k situaci statečně. Děkan (v letech 1646–1650) a pozdější probošt Rudolf Roder z Feldburku (1651–1657) byl společně

⁶⁹ ARSENIUS Z RADBUZY, Kašpar. *Pobožná knížka o blahoslavené Panně Marii*. Praha, 1629.

⁷⁰ Svatovítský kanovník, pražský arcibiskup ho jmenoval v březnu 1566 kapitulním děkanem staroboleslavským.

⁷¹ RYNEŠ, Václav. *Palladium země české*, s. 70.

⁷² Čtrnáct františkánských mučedníků z kláštera Panny Marie Sněžné v Praze bylo blahorečeno papežským legátem v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha dne 13. října 2012.

⁷³ LEHNER, Ferdinand Josef. *Dějiny umění národa českého*, s. 213.

s dalšími duchovními držen Švédy v zajetí za nelidských podmínek a dle osobního svědectví: „s kněžími nenakládali Švédové jako s lidmi, nýbrž hůře nežli se psi, vázali je na řetězy a žádali i na nejchudších farářích značného výkupného, a kdo nemohl zaplatit, nebyl na svobodu propuštěn.“⁷⁴ Rudolf Roder byl jedním z vůdců odporu proti Švédům i za druhého obléhání Prahy v roce 1948 a po skončení třicetileté války byl jmenován hlavním reformačním komisařem pro rekatolizaci.

Další výraznou osobností mezi kanovníky té doby byl kapitulní děkan Jiří Bílek z Bilenberka⁷⁵ (1627–1640). Zasloužil se o vrácení uctívaného Palladia, které Švédové uloupili a před jejich dalším vpádem ho roku 1639 uschoval do ochrany Benigně z Lobkovic ve Vídni. O zpětné vrácení se zasazoval až již zmíněný Rudolf Roder z Feldburku a podařilo se mu to v roce 1650. Nájezdy Švédů ochromily Starou Boleslav na mnoho let, kapitulní chrám sv. Václava a děkanství byly částečně opraveny, ale na kanovnické domy už nezbyly prostředky, a proto ustoupily pivovaru.

Když se v červenci roku 1871 opravovala střecha baziliky sv. Václava, byly v makovici věže nalezeny čtyři pergamenové listy.⁷⁶ První pochází z roku 1785 a další tři z roku 1694. Starší listiny obsahují seznam tehdejších členů staroboleslavské kapituly, jezuitů, místních kaplanů a hudebníků. Probošta a děkana v jedné osobě představoval Jan Alexius Čapek (1682–1695), který jediný přebýval ve Staré Boleslavi, ostatních jedenáct kanovníků bylo nesídelních. Z toho můžeme usuzovat, že duchovní správa Staré Boleslavi byla v té době doménou jezuitů. Od trvalého přesídlení jezuitů do Staré Boleslavi v roce 1657 tu přebývali vždy nejméně tři.

Za působení Jana Alexia Čapka došlo v bazilice sv. Václava k zázračnému otvírání očí Krista na kříži. Probošt Čapek o této mimořádné události zapsal svědectví do pamětní knihy, založené roku 1682. Po litaniích a zpívaných nešporách v chrámu Panny Marie navštívili 2. července 1689 mnozí poutníci chrám sv. Václava. Někteří si všimli, že ukřižovaný Kristus náhle otvírá a zavírá oči a mění svůj obličej. To se dělo také následujících několik dní a na vlastní oči vše spatřily davy poutníků a kněží. Od té doby byl milostný kříž obzvlášť uctíván a vždy po padesáti letech byla památná událost oslavována.⁷⁷

Významnou událostí pro staroboleslavskou kapitolu bylo rovněž rozhodnutí papeže Urbana VIII., kdy bulou ze dne 22. dubna 1632 potvrdil kapitulnímu děkanovi a dvěma nejstarším kanovníkům právo pontifikálií. Táž listina také opravňovala probošta užívat pontifikálních rouch na všech místech. O rok později udělil papež proboštovi také výsadu, díky které směl celebrovat v biskupském oděvu.⁷⁸

2.3.3. 18. století

V průběhu 18. století zasahovaly Starou Boleslav časté požáry. Hospodářský rozmach nastal až ke konci vlády Marie Terezie, 18. století se proto pro Starou Boleslav nepovažuje za příliš prosperující. Avšak přesto bylo toto místo stále navštěvováno vedle prostých poutníků také významnými osobnostmi. Palladium přicházeli uctít samotní

⁷⁴ KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach*. Praha: Arcibiskupská tiskárna, 1886, s. 24.

⁷⁵ Bližší informace o děkanu Bílkovi v kapitole 5.1.

⁷⁶ ŠTELLA, Karel. Na věži u sv. Václava. *Věstník staroboleslavský* 1939, roč. X., č. 5, s. 66.

⁷⁷ MÁLEK, Josef. Zázračný sv. Kříž ve Staré Boleslavi. *Věstník staroboleslavský* 1939, roč. X., č. 3, s. 34–35.

⁷⁸ ŠPŮREK, Stanislav. *Stará Boleslav – průvodce po jejích náboženských památkách*. Praha-Stará Boleslav: kolej redemptoristů ve Staré Boleslavi, 1938, s. 48.

panovníci, v roce 1702 to byl císař Josef I. s chotí Vilemínou, o rok později španělský král Karel, v roce 1723 císař Karel VI, dvacet let poté císařovna Marie Terezie a v roce 1778 její syn Josef II. V průběhu 18. století bylo Palladium dvakrát ukryto v Praze, kvůli válce o rakouské dědictví (1741–1748) a sedmileté válce (1756–1763).

Poutě konané do mariánského chrámu měli na starosti zvláště jezuité, ale i kolegiální kapitula se podílela na duchovních službách a poutní provoz jí ležel na srdci. Důkazem toho je například fakt, že roku 1704 požádal kapitulní děkan František Ignác Zumsande (1701–1705) pražského arcibiskupa, aby obnovil poutě bohoslovců do Staré Boleslavi v den svátku Narození Panny Marie, které byly kvůli jiným nákladům zrušeny, protože několik z nich má stejně v tento den ve Staré Boleslavi kázání a někteří věřící se pozastavují nad nepřítomností všech bohoslovců.⁷⁹

V 18. století se kapitula věnovala i stavební činnosti. Za děkana Jana Herolda (1705–1723) bylo roku 1705 obnoveno děkanství v barokním stylu, probošt Michael hrabě Althan (1710–1734)⁸⁰ se zasloužil o novou podobu proboštví (1734). Dosud sídlili probošti v nynější zahradě vedle děkanství, kde posléze za první republiky sídlil ředitel státních statků. Nová budova se začala stavět proti kostelu sv. Václava. Kapitulní děkan Jan Kayser (1763–1775) nechal postavit varhany u sv. Václava a roku 1775 vymalovat ambity u kostela Panny Marie. V roce 1738 byla postavena kaple blahoslaveného Podivena, sluhy sv. Václava. Její interiér zdobí obraz sv. Václava, kopie Caroselliho díla, které visí v bazilice sv. Petra v Římě. Kopie byla pořízena na památku české pouti do Říma, vedené Janem Dlouhoveským, proboštem pražské metropolitní kapituly a kanovníkem staroboleslavským.

Jedním z nejvýznamnějších děkanů staroboleslavské kapituly v 18. století byl Jan Frik (1723–1755), někdejší roudnický probošt. V roce 1729 ho arcibiskup vyslal do Říma na slavnost svatořečení Jana Nepomuckého a Jan Frik zde pro sebe a své nástupce vymohl titul „infulovaný děkan“ s právem nosit mitru a berlu.⁸¹ Ve Staré Boleslavi nechal postavit kapli blahoslaveného Podivena, chudobinec, v Dřísech druhou vinici a ustanovil fundaci pro pátého kaplana. Jeho šlechtnost dokazuje i závěť, kterou celé své jmění odkázal na péči o staroboleslavské chrámy a chudé.

Reformy císaře Josefa II. zasáhly církev v celé Svaté říši římské. Velkým zásahem do duchovního života nejen Staré Boleslavi bylo zrušení řádu jezuitů roku 1774 na základě příkazu císaře Josefa II. Roku 1778 ohrozilo Starou Boleslav nebezpečí vpádu Prusů. Naštěstí se vojska až ke Staré Boleslavi nedostala a odtáhla zpět do Slezska.

Výše bylo zmíněno, že při opravě střechy kostela sv. Václava roku 1871 byla objevena listina z roku 1785. V ní se kromě popisu provedených oprav kostela píše, že vedle probošta a děkana ve Staré Boleslavi působil pouze jeden sídelní kanovník, zbylých 13 bylo nesídelních a další 3 čestní.⁸² Až do roku 1782 si kapitula svobodně volila své čestné kanovníky a jejich počet dosahoval až čísla 16. Dekretem Josefa II. však bylo ustanoveno, že smí kapitula mít maximálně 6 čestných kanovníků a bude je jmenovat arcibiskup s potvrzením císařovým. V roce 1840 se kapitula snažila získat své

⁷⁹ Pouti pražských bohoslovců do Staré Boleslavě. *Věstník staroboleslavský* 1936, roč. VII., č. 1, s. 11.

⁸⁰ Kardinál, biskup, místokrál v Neapoli, probošt staroboleslavský, kanovník olomoucký a vratislavský, probošt vyšehradský.

⁸¹ *Seznam proboštů, děkanů a kanovníků Kolegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 117.

⁸² ŠTELLA, Karel. Na věži u sv. Václava. *Věstník staroboleslavský* 1939, roč. X., č. 5, s. 66.

právo volit čestné kanovníky zpět, avšak neuspěla, absolutismus panovníka byl zatím velmi silný.⁸³

2.3.4. 19. století

Městys Stará Boleslav náležel dvojí vrchnosti: c. k. panství brandýskému a statku staroboleslavskému s kapitulou. Nejvyšším představeným na staroboleslavském statku byl děkan, a na kapitulních statcích hospodařili poddaní. Roku 1836 vypukla v Čechách cholera a na její následky zemřelo mnoho lidí. Koncem srpna téhož roku přijel do Staré Boleslavi nový král Ferdinand I. s chotí a v chrámu Panny Marie i sv. Václava se pomodlili za odvrácení této pohromy.⁸⁴

V 50. letech 19. století provedl důkladnou reorganizaci staroboleslavské kapituly kardinál Bedřich Schwarzenberg.⁸⁵ Důvodem bylo její živoření, proboštové zpravidla sídlili ve Vídni, děkanové bývali většinou světicí biskupové pražští a přijížděli do Staré Boleslavi jen na mariánské svátky sloužit pontifikální bohoslužby. Přímo ve Staré Boleslavi sídlili pouze dva kanovníci penzisté, žijící v chudobě. Kardinál Schwarzenberg se vložil do této bezútěšné situace a díky němu vydal papežský úřad dekret, který stanovuje povinnou rezidenci probošta, děkana a šesti sídelních kanovníků. Podobnou reorganizaci provedl také v kapitule Všech svatých v Praze.

Příkladem probošta, sídlícího ve Vídni je Josef z Justlů (1818–1835). Rodák z Litoměřic studoval bohosloví na vídeňské fakultě, kde také zůstal jako profesor. Zároveň vykonával politický úřad státního a konferenčního rady⁸⁶ a byl vyznamenán hodností c. k. tajného rady jeho Veličenstva s právem užívat titul „Excellence“. Kromě funkce probošta staroboleslavské kapituly se také stal proboštem vyšehradským, avšak zůstal ve Vídni, která mu poskytovala větší vliv. Zajímavé je, že při rozdělování bohatého dědictví myslel na různé církevní dobročinné organizace, kněze i řády, ale staroboleslavské a vyšehradské kapitule nevěnoval nic. Možné vysvětlení by poskytovaly chladné vztahy mezi sídelními kanovníky a proboštem Josefem z Justlů. Vyšehradský probošt Mikuláš Karlach píše, že: „Kapitola zanedbávala naprosto, nakloniti si jej. Viděti to z toho, že ani neposlechla jeho hlasu, zvoucího ji v posledním roce života, k návštěvě do Vídně. Nikdo nejel. Že chováním tolik neslušným musilo jemné srdce Jüstlovo⁸⁷ býti nejvyšš bolestně dotčeno, dá se snadno domysliti(..).⁸⁸

Výrazným proboštem staroboleslavské kapituly v 19. století byl František Halaška (1839–1847), piarista, který také často pobýval ve Vídni, protože zastával funkci dvorního rady dozírajícího nad vědeckými ústavy. Tento matematik, astronom a fyzik se stal roku 1832 rektorem pražské univerzity a Staré Boleslavi věnoval spis *Geographische Orbestimmung von Altbunzlau, nebst topographischer Beschreibung des Gutes gleichen Namens*. Historii Staré Boleslavi se věnoval také kapitulní děkan Josef Prokop Horčice (1866–1872)⁸⁹, který zároveň vedl kapitulní kroniku.

⁸³ ŠTELLA, Karel. Z kroniky. *Věstník staroboleslavský* 1940, roč. XI, č. 1, s. 16.

⁸⁴ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836–1951*, s. 9–10.

⁸⁵ KARLACH, Mikuláš. *Paměti proboštů vyšehradských*. Praha: JUDr. Edvard Jan Baštyř, 1905. s. 49.

⁸⁶ V dnešní době je obdobnou funkcí ministr.

⁸⁷ Mikuláš Karlach používá podobu jména Josef Alois Jüstel

⁸⁸ KARLACH, Mikuláš. *Paměti proboštů vyšehradských*, s. 43.

⁸⁹ HORČICE, Prokop Josef. *Popsání nejstarožitéjšího kollegiálního chrámu v Čechách pod jménem svatých Kosmy a Damiána a svatého Václava v Staré Boleslavi*. Praha: Kníž. arcib. knihtisk., 1845.

Průmyslová revoluce a výtěžky techniky si našly svou cestu i do Staré Boleslavi. V roce 1873 sem byla zavedena železnice, roku 1898 byla vystavěna dívčí měšťanská škola a 31. prosince 1898 povýšil císař František Josef I. městyš Starou Boleslav na město. Kapitula sv. Kosmy a Damiána se také podílela na zušlechtění města, přičiněním děkana Karla Hýny (1873–1881) dala roku 1873 opravit chrám Panny Marie a roku 1876 kostel sv. Václava. Při výměně opukové dlažby za cementovou bylo u sv. Václava prozkoumáno podzemí kostela a pod Vrábskou kaplí byly nalezeny hrobky s dubovými rakvemi a balzamovanými mrtvými. Roku 1890 dal kanovník František Kořan kopat na mučedništi a byly objeveny dvoje opukové schody, které dokázaly, že vchod z krypty sv. Kosmy a Damiána vedl do královské kaple přímo tudy. Kanovník Kořan nechal tyto schody odstranit a nahradil je novými ze sliveneckého mramoru. V témže roce došlo také k průzkumu v kostele sv. Klimenta, pod nímž byla také nalezena hrobka.⁹⁰

2.3.5. 1900–1918

Na počátku 20. století tvořili Kolegiátní kapitulu sv. Kosmy a Damiána probošt, děkan, další čtyři sídelní kanovníci, jeden nesídelní a šest čestných kanovníků.⁹¹ Stejně počty, i když s personálními obměnami zůstávají i v dalších letech, až do první světové války. Na duchovní správě se podílejí také tři kaplani a penzionovaní kněží. Zásahem do vnitřní struktury kapituly zůstal úřad probošta po smrti Václava Karlacha v roce 1917 uprázdněný až do roku 1928. Důvodem byl spor mezi Vatikánem a Československou republikou ve věci jmenování probošta. Československá vláda trvala na jmenovacím právu, protože dosud vlastnil tuto kompetenci císař, a proto podle logiky představitelů státu nyní přechází na vládu. Vatikán však hájil právo suverenity dle církevního kodexu.⁹²

Velkou starost na počátku 20. století působil katolické církvi rozmáhající se liberalismus a nepřátelské chování k církvi. Jedním z výrazů proticírkevního boje byla např. podpora kremací, k jejichž propagaci se pořádaly samostatné kongresy.⁹³ Podle kapitulní kroniky odpadlo v naší zemi roku 1915 od římskokatolické církve nejméně milión lidí. Kanovníci se v této svízelné situaci angažovali i politicky, v roce 1912 se městskými zastupiteli stali děkan Václav Karlach a kanovník Jan Plzák. I v této obtížné době se Stará Boleslav nadále stává cílem poutníků z celé země, ročně přichází v průměru 130 výprav.⁹⁴

Reorganizace kapituly kardinálem Bedřichem Schwarzenbergem přispěla k její větší, ačkoliv dočasné, stabilitě, kanovníci měli důstojné příbytky, a z peněz, získaných prodejem pozemků obci Stará Boleslav, bylo možné pořídit elektrické osvětlení v kapitulních budovách a zahájit přestavbu stájí v Dřísech, které kapitula pronajala soukromým osobám. Příjmy kapituly tvořily i zisky z pronájmu kapitulního pivovaru ve Velkých Popovicích, hostinců „Hvězda“ a „U Karla IV.“, dvora v Popovicích, lesů a pozemků v okolí Staré Boleslavi.

Dvacáté století bude v historii zapsáno především dvěma světovými válkami. Válečné hrůzy v letech 1914–1918 zasáhly samozřejmě i Starou Boleslav. V kostelích

⁹⁰ *Památní kniha Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 11.

⁹¹ Viz statistiky v pamětních knihách kapituly.

⁹² *Seznam proboštů, děkanů a kanovníků Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 11.

⁹³ Ve dnech 8.–12. 9. 1912 se konal kongres krematistů ve Vídni.

⁹⁴ Viz statistiky v Liber memorabilium.

se pořádaly sbírky na léčbu raněných, na podporu rodin padlých. Sama kapitula poskytla v průběhu války celkem osm válečných půjček. Rekvírování zvonů se v roce 1915 boleslavským kostelům ještě vyhnulo, zvláště díky kapitule.⁹⁵ O rok později už ale nebylo zbylí a v roce 1917 musely být vydány i kovové varhanní píšťaly.

⁹⁵ Členové kapituly požádali prince Lobkovice, aby se přimluvil u císaře Karla. In: *Památní kniha Kollegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 3.

3. Dějiny kapituly v letech 1919–1938

3.1. Situace po válce do roku 1920

3.1.1. Politická a náboženská situace

Dne 28. října 1918 vzniká nový československý stát, tzv. první republika. Radost ze znovunabyté svobody kalil neustávající protináboženský boj. Na Staroměstském náměstí v Praze byl stržen mariánský sloup, vznikla Československá církev husitská, ze škol byla postupně odstraněna výuka náboženství. Tisk šířil nenávistné články, např. Lidový deník píše krátce po vyhlášení Československého státu: „Zapalme v letošním výročí bělohorském všude hranice a přidejme vše, čím nás po tři sta let trápil duch Loyolův, Dominikův, Koniášův, všechny ty pekelné žaltáře, sloupy mariánské a misijní, kříž, Marii, sv. Vojtěcha, růženec a svaté schody.“⁹⁶

V červnu 1919 se konaly volby do městského zastupitelstva, ve Staré Boleslavi vyhráli Sociální demokraté (38%), jako druhá se umístila Československá strana lidová (22%).⁹⁷ I ve volbách do Národního shromáždění o rok později zvítězili Sociální demokraté a Lidová strana zaujala druhé místo. Stále více se mezi lidem šířil kult Jana Husa, školní rok v červnu 1919 byl ve Staré Boleslavi ukončen povinnou přednáškou zabývající se Husovými myšlenkami. Na okresní konferenci pražských učitelů bylo odhlasováno, že je pod trestem zakázáno se s dětmi modlit, používat křesťanský pozdrav a nařizuje se zrušení školních kaplí a výuky náboženství.⁹⁸ V roce 1920 se tzv. reformní duchovenstvo se svými přívrženci odvrací od katolické církve a zakládá Československou církev husitskou.

Reakcí na protikřesťanské výpady bylo založení Jednoty československého duchovenstva (7. 11. 1918), jež si kladla za cíl vzájemnou podporu ve vytrvání věrnosti církvi a kněžskému poslání. Autor kapitulní kroniky píše zápis až s odstupem několika let a konstatuje, že vedení nemá tak vznešené úmysly, ale chce Jednotu využít ke svým sobeckým zájmům. Dále už ovšem toto tvrzení nerozvádí.⁹⁹

Počet poutníků do Staré Boleslavi postupně klesá. Až do první světové války se počet výprav drží mezi 130 až 150, v prvním válečném roce prudce klesá na 79 a kolem tohoto čísla se pohybuje celá dvacátá léta 20. století.¹⁰⁰

3.1.2. Hospodářská situace kapituly

Jmění kapituly na začátku dvacátých let 20. století čítá zemědělský majetek v obci Dřísy, dvůr v Popovicích, zemědělskou půdu ve Staré Boleslavi a v okolí.¹⁰¹ Nemovitosti ve vlastnictví kapituly zahrnovaly: proboštství a děkanství se zahradou, dvě kanovnícké rezidence, dva hostince a budovy bývalého pivovaru. Kapitula v témže roce prodala sedm svých pozemků soukromým vlastníkům, ale i přes tento finanční zisk nedokázala pokrýt všechny výdaje a zůstal jí schodek 57.210,- Kč.¹⁰²

⁹⁶ Přepis článku v Liber memorabilium, s. 63.

⁹⁷ Liber memorabilium, s. 67.

⁹⁸ Liber memorabilium, s. 67

⁹⁹ Liber memorabilium, s. 69.

¹⁰⁰ Památní kniha Kollegiálního kapituly ve St. Boleslavi, s. 62.

¹⁰¹ Borek, Kostelní Hlavno, Konětopy, Křenek, Nedanice, Všetaty, Kostelec n. L., Nový Vestec, Toušev

¹⁰² Liber memorabilium, s. 77

3.2. Období v letech 1921–1930

3.2.1. Politická a náboženská situace

Protináboženská poválečná nálada ovlivnila i sčítání lidu, které se odehrálo v samostatném Československu dne 16. února 1921. Na křesťany, kteří se chtěli přihlásit k římskokatolickému vyznání, byl činěn velký nátlak pod hrozbou ztráty zaměstnání. Přesto se z celkových 3833 obyvatel přihlásilo ve Staré Boleslavi římským katolíkům 2899 lidí. Kolonku „bez vyznání“ označilo 686 obyvatel, českobratrských evangelíků a husitů bylo shodně – 130.¹⁰³ Jistě také díky stále silnému počtu katolíků, vyhráli obecní volby v roce 1923 lidovci s 25 % hlasů. Občané, kteří se nazývali „pokrokově smýšlející“, ale postupně podryvali náboženskou stabilitu a pořádku veřejná shromáždění, na nichž se probíraly „hříchy papežů“, rozlučka státu od církve a další kontroverzní témata.¹⁰⁴

3.2.2. Hospodářská situace kapituly

Hospodářská situace ve staroboleslavské kapitule se vyvíjela velice nepříznivě. V roce 1921¹⁰⁵ oznámil Státní pozemkový úřad zábor kapitulních pozemků, které si mohli odkoupit jejich dlouholetí pachtýři. Hodnota však byla stanovena hluboko pod cenou a pozemky, které nebyly přiřknuty dosavadním nájemcům, byly zákonem prohlášeny za tzv. rozptýlenou půdu a kapitule následně odebrány. Kapitula, ačkoliv pozemky už nevlastnila, byla povinna za ně stále platit daně, ale protože jí to finanční situace nedovolovala, narůstal k dluhu ještě desetiprocentní úrok. V roce 1922 došlo také k dalšímu odprodeji kapitulního majetku v Dřísech soukromníkům. Vzápětí nastaly kapitule s dvorem v Dřísech další těžkosti, protože dne 5. července 1922 ho Státní pozemkový úřad v Praze pojal do záboru. Kapitula proti tomu protestovala, protože jí dvůr náležel již od založení a navíc byl nedávno rekonstruován. Celá kauza dříského dvora je popsána v kapitulní kronice a v lecčems připomíná dnešní spor o církevní restituaci. Státní pozemkový úřad argumentuje tím, že kapitula má stále dost jiného majetku, a že občané zábor podporují.¹⁰⁶ Kapitula svůj spor prohrála a od roku 1923 se dvůr ve Dřísech stává majetkem státu.

Na nepříznivé materiální situaci měl částečný podíl i tehdejší kapitulní děkan Josef Grim. Z důvodu neznalosti zákonů a malé orientaci v ekonomice prodával ze strachu před dalšími záboru majetek, pro kapitulu za velice nevýhodných podmínek. Nájemcům vyměřoval pouze symbolické nájemné a například v roce 1920, kdy vešel v platnost zákon o povinnosti zvýšení nájemného o 100% a převzetí placení daní nájemcem, promeškal zákonnou lhůtu k provedení, následkem čehož kapitula ztratila výnos z navýšení nájemného a ještě musela ze svého zaplatit vysoké daně.¹⁰⁷ V roce 1921 nabídl děkan Grim arcibiskupu Kordačovi zdarma budovu proboštství se zahradou. Schodek finančního rozpočtu kapituly každým rokem narůstal a v roce 1922 děkan Josef Grim při kapitulním sezení vyhlásil „finis capituli“.¹⁰⁸ Podle jeho plánu by

¹⁰³ *Liber memorabilium*, s. 77.

¹⁰⁴ *Liber memorabilium*, s. 92.

¹⁰⁵ 14. dubna 1921, č. j. 313/21

¹⁰⁶ Kronikář vznášá na tomto místě řečnickou otázku: „Nevole lidí je důvod ke krádeži?“ In: *Liber memorabilium*, s. 85.

¹⁰⁷ *Památní kniha Kollegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 6.

¹⁰⁸ *Liber memorabilium*, s. 80.

kapitula existovala pouze do vymření posledního člena. Děkan Grim s tímto rezignujícím postojem ještě roku 1922 zemřel.¹⁰⁹

V tristní situaci se péče o kapitulní jmění ujímá kanovník a smíchovský farář Jan Pauly, v lednu 1920 zvolený nesídelním kanovníkem, a dekretem ze dne 5. července 1922 jmenovaný správcem kapitulního majetku. Jan Pauly byl mužem mimořádně schopným a diplomaticky zdatným. Nejdříve zlepšil finanční zabezpečení kanovníků prostřednictvím každoročního příspěvku,¹¹⁰ s jehož pokrytím mu pomohli přátelé z řad politiků. Díky znalosti právních norem zrušil nevýhodné smlouvy a uzavřel nové, zařídil zpětné doplacení nájemného a vymohl bezúročné posečkání dlužných daní. Paulymu se podařilo zachránit mnoho hektarů kapitulních pozemků tím, že dosáhl jejich prohlášení za stavební parcely, na něž se nevztahoval záborový zákon. Díky změně povahy pozemků došlo také k jejich výraznému zhodnocení, takže zatímco dříve měl jeden sáh cenu 24 Kč, nyní kapitula dostala za prodej jedné míry stavební parcely 20.000,- Kč.¹¹¹ Pauly nesouhlasil s přenecháním budovy proboštství, jak domluvil děkan Grim s konzistoií, ale smlouva již byla odsouhlasena. Nakonec sice nešlo o bezúplatný převod, ale peněžitá náhrada ve výši 50.000,- Kč byla opravdu symbolická.¹¹² Navíc, jak Pauly zmiňuje ve svém memorandu,¹¹³ peníze na zakoupení budovy dal arcibiskupovi nakonec sám ze svých soukromých financí.

V dalších letech prodal Pauly dva hostince, které držela kapitula ve svém vlastnictví.¹¹⁴ Díky novým finančním zdrojům začala v roce 1924 oprava kostela Panny Marie a o tři roky později i kostela sv. Václava a Klimenta. Pauly nechal opravit i děkanství a zřídil v něm poutní dormitář pro kněze.¹¹⁵ Kapitula, zvláště v osobě preláta Jana Paulyho, investovala také do mobiliáře baziliky sv. Václava i mariánského kostela. Kanovník Pauly mnoho artefaktů financoval z vlastních zdrojů. V průběhu dvacátých let 20. století se hmotná situace kapituly stále zlepšovala, proto se na konci roku 1927 kapitulárové rozhodli zakoupit les v Bečově, který před pozemkovou reformou vlastnil vévoda Beaufort.¹¹⁶

3.2.3. Personální složení kapituly

Z důvodu finančního nedostatku svolil Apoštolský stolec ke změně stanov kapituly, ke které došlo na kapitulním sezení dne 20. února 1923. Dva prebendované kanonikáty byly přeměněny na neprebendované a byly také upraveny prebendy probošta, děkana a dvou sídelních kanovníků.¹¹⁷ Po dobu hmotné tísně se kapitula měla skládat z probošta, děkana, dvou sídelních, dvou nesídelních a šesti čestných kanovníků. Přeměna dvou kanonikátů sídelních na nesídelní měla být dočasná, na deset let.¹¹⁸ Místo probošta

¹⁰⁹ Důkazem jeho rezignace je dopis kanovníku Janu Pauly, ve kterém popisuje stav kapituly. Přetisk originálu dopisu se nachází v příloze.

¹¹⁰ Děkan: 8.000 Kč, kanovníci: 3.000 Kč, kaplani: 2.500 Kč. In: *Památní kniha Kolegiátního kapituly ve St. Boleslavi*, s. 7.

¹¹¹ *Památní kniha Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 10.

¹¹² O proboštství jevil zájem také hrabě Podstatský Lichtenštejn, který nabízel 500.000,- Kč. In: *Památní kniha Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 26.

¹¹³ Memorandum ohledně správy kapitulního jmění řízené prelátem monsignor. Janem Paulym od 1. července 1922 do 31. prosince 1935.

¹¹⁴ Hostince „U Karla IV.“ a „U Hvězdy.“

¹¹⁵ *Památní kniha Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 8.

¹¹⁶ *Liber memorabilium*, s. 104.

¹¹⁷ *Liber memorabilium*, s. 80.

¹¹⁸ *Liber memorabilium*, s. 86.

zůstalo až do roku 1928 prázdné,¹¹⁹ ačkoliv již v roce 1926 se kanovníci usnesli, že by hlavou kapituly měl být kanovník Jan Pauly. Také arcibiskup Kordač vyslovil stejné přání. Pauly však chtěl zůstat farářem na Smíchově a navíc, jak je zřejmé z jeho pamětí, přál si zůstat do určité míry nezávislý, neboť tak měl více možností kapitule prospět.¹²⁰ Arcibiskup tedy alespoň v Římě prosadil, aby byl Pauly roku 1928 jmenován papežským prelátem a apoštolským pronotářem s právem pontifikálií.

V roce 1928 byl po 11 letech uprázdněného probošství jmenován hlavou kapituly Emanuel Hrdlička, arcibiskupský vikář a děkan v Příbrami. Proboštem jej jmenoval papež se souhlasem československé vlády. Post děkana zastával Josef Sládek, sídelními kanovníky byli Josef Málek a Karel Štella. Prelát a kanovník Pauly v roce 1929 získal v Římě privilegium pro staroboleslavskou kapitulu, díky kterému papež udělil právo členům kapituly nosit zlatý kříž se svatováclavskou korunou na zlatém řetězu a užívat roucha papežských tajných komoří. Toto vyznamenání mělo být památkou na jubilejní svatováclavský rok.¹²¹

3.2.4. Pastorační činnost kapituly

Kapitula staroboleslavská i přes nelehkou materiální situaci i protikřesťanským postojům aktivně podněcovala čilý náboženský život ve Staré Boleslavi. Na začátku roku 1921 byla ve Staré Boleslavi založena Jednota československého Orla, v roce 1923 byl zřízen spolek Matice staroboleslavská, poslední červnový den téhož roku se ve Staré Boleslavi konal manifestační sjezd katolíků ze středních Čech.

Hlavním motorem v pastorační činnosti kapituly byl ve dvacátých letech 20. století opět Jan Pauly. Nařídil otevření kostelů v letním období pro návštěvníky, zasadil se o povznesení liturgické hudby,¹²² dotoval tři zpěváky, kteří zpívali denně při ranních bohoslužbách v kostelích sv. Václava a Nanebevzetí Panny Marie. Zavedl také pravidelné mše sv. na mučedništi sv. Václava, velkolepé liturgické průvody o Božím Těle a na Boží hod velikonoční. Pro hladký chod farnosti ustanovil placená místa dvou kostelníků, ředitele kůru, hrobníka a svíčkových žen.¹²³ Podporoval také činnost katolických spolků a do kupní smlouvy s firmou Ringhoffer, které kapitula prodala hostinec „U Karla IV.“, zanesl podmínku, že v místním sále mají katolické spolky přednostní právo na zadání, a že se zde nebudou konat proticírkevní schůze a mravně závadná setkání.¹²⁴

Již zmíněnou Matici staroboleslavskou založil taktéž Jan Pauly, vypracoval její stanovy a prosadil jejich schválení arcibiskupstvím a zemskou politickou správou. Obecný cíl Matice byl definován jako snaha o zvelebení poutního místa Stará Boleslav. Konkrétní cíle zahrnují restaurování památek, povznesení bohoslužeb, pořádání poutí, starost o ubytování poutníků a zajištění propagace.¹²⁵ Sám Pauly se propagační činnosti Staré Boleslavi věnoval velice důsledně, v roce 1923 vydal knížku pro poutníky a turisty: „Průvodce po Staré Boleslavi“. Zastával také post redaktora v několika

¹¹⁹ Také z finančních důvodů, nebyly k dispozici prostředky na zajištění potřebných prebend.

¹²⁰ Z narážek pisatele kapitulní kroniky je zjevné, že i když preláta Paulyho respektoval a neupíral mu zásluhy, považoval ho svým způsobem za podivína, který s ostatními kanovníky málo komunikuje.

¹²¹ *Liber memorabilium*, s. 112.

¹²² Zavedl Staroboleslavské Zdrávas, které se zpívalo v letním období denně a celoročně v neděli a ve svátek.

¹²³ *Památní kniha Kollegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 9.

¹²⁴ *Památní kniha Kollegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 9.

¹²⁵ *Památní kniha Kollegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 16.

časopisech: „Věstníku katolického duchovenstva“, který založil, „Ludmily“, „Sv. Vojtěcha“. Napsal také řadu knih pro duchovní správu a v roce 1927 se zasadil o vydání dvaceti variací uměleckých pohlednic Staré Boleslavi.

Poutní provoz ve Staré Boleslavi sice od předválečné doby poklesl, ale přesto početně zmenšená kapitula těžko zvládala všechny úkony duchovní správy. Poutníci si dokonce stěžovali, že je málo kněží, kteří by zpovídali, kázali a sloužili bohoslužby. Kapitula tedy požádala roku 1924 konzistoř, aby se do Staré Boleslavi vrátili jezuité.¹²⁶ Řešení situace však ztěžoval nedostatek kněžského dorostu, semináře zely prázdnotou a v roce 1926 byli v pražské arcidiecézi vysvěceni dva Češi a pět Němců.¹²⁷ Sami členové kapituly podporovali seminaristy na jejich studiích, jen díky prelátu Paulymu mohli vystudovat 22 budoucích kněží.¹²⁸

Až v roce 1929 přichází do Staré Boleslavi kapitule pomoci zástupci kongregace Nejsvětějšího Vykupitele – redemptoristé a dostávají do duchovní správy poutní kostel Panny Marie.

3.3. Jubilejní rok 1929

Rok 1929 probíhal ve znamení velkého jubilea – tisíc let od mučednické smrti sv. Václava. Československá vláda se již několik let připravovala na tuto velkou slavnost. Poslanecká sněmovna nechala na základě zákona z roku 1923 razit svatováclavské dukáty,¹²⁹ v roce 1925 uzákonila 28. září jako státní svátek.¹³⁰ V rámci jubilea se konalo množství přednášek, bylo napsáno mnoho studií, byl dokonce i natočen film o sv. Václavovi, jehož obnovená premiéra se uskutečnila v pražském Rudolfinu 28. září 2010.¹³¹ Velkou událostí se stala dlouho očekávaná dostavba pražské katedrály a také nově postavený kostel sv. Václava v Praze-Vršovicích, navržený architektem Josefem Gočárem. Ve Vladislavském sále Pražského hradu se konala výstava svatováclavských památek, ke cti sv. Václava byly také vystaveny korunovační klenoty.

I staroboleslavští obyvatelé prožívali rok 1929 velmi intenzivně. Prelát Pauly chtěl pojmut miléniový rok jako výchozí a inspirativní pro podobu poutí v následujících letech. Měl důkladně promyšlený plán: „Pouti měly začít na jaře a každou neděli až do konce září mělo být do Staré Boleslavi přivedeno procesí z každé diecéze pokud možno za účastenství vlastního biskupa z celé republiky, pak měly být určité neděle vyhrazeny jednotlivým skupinkám katolických spolků a organizací a řeholím.“¹³² Svůj plán předložil na Výboru pro oslavu tisícího výročí smrti sv. Václava, avšak některé osoby,

¹²⁶ *Liber memorabilium*, s. 93.

¹²⁷ *Liber memorabilium*, s. 98.

¹²⁸ ŽUNDÁLEK, František Hanuš. *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly, jeho život a jeho dílo*. Praha: Smíchovská farnost, s. 11.

¹²⁹ Zákon 62/1923 Sb.

¹³⁰ Zákon č. 65/1925 Sb.

¹³¹ Némý film „Svatý Václav“ se Zdeňkem Štěpánkem v hlavní roli patřil mezi nejdražší snímky své doby a raritu české kinematografie. Obnovenou premiéru doprovodila původní hudba Oskara Nedbala a Jaroslava Křičky.

¹³² *Památní kniha Kollegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 61.

kteře neměly Paulyho příliš v lásce, se postavily proti, a tak se Pauly nejen svého plánu vzdal, ale také odmítl se nadále podílet na organizaci oslav.¹³³

Jubilejní rok byl zahájen již ve dnech 8.–9. září 1928, kdy se Stará Boleslav zaplnila zástupy poutníků, jejich celkový počet odhadli pamětníci na 5.000.¹³⁴ Při průvodu z chrámu sv. Václava v Brandýse nad Labem do Staré Boleslavi bylo neseno Palladium a svatováclavské relikvie, pontifikální požehnání v chrámu Panny Marie udělil biskup Antonín Podlaha. V průběhu miléniového roku navštívila Starou Boleslav procesí z celé země, ale i ze zahraničí.¹³⁵ Slavnost kulminovala v poutní den Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna 1929, kdy do Staré Boleslavi připutovalo na 10.000 poutníků, včetně arcibiskupa Kordače, arcibiskupa z Itálie, biskupa z Nitry, biskupa Podlahy a dalších.¹³⁶ Na památku milénia dal prelát Pauly postavit na náměstí umělecký pomník sv. Václava – bronzový odlitek podle modelu Čeňka Vosmíka, který odlil pražský umělecký závod Franty Anýže.

Počet poutních výprav v jubilejním roce příliš nenarostl, pouze na 100. Přesto se ale počet poutníků zněkolikanásobil, některé poutní výpravy totiž čítaly i stovky věřících. Starou Boleslav navštívily i významné osobnosti, např. biskupové Antonín Podlaha¹³⁷ a Karel Kašpar.¹³⁸ Výbor pro oslavu tisícího výročí smrti sv. Václava vydával ve spolupráci s kapitulou věstník pod názvem: „Přehled pro ctitele sv. Václava“ a k tomu Album svatováclavských slavností.¹³⁹

Pro maximální objektivitu je však třeba poznamenat, že ne všichni obyvatelé první republiky byli oslavami nadšeni. Mnohým vadil příliš „církevní charakter“ oslav a proto byl 28. září 1928 sestaven separátní Národní výbor pro oslavy svatováclavského tisíciletí, který tvořil protějšek katolickému Výboru pro oslavu tisícího výročí smrti svatého Václava, jehož předsedou byl biskup Antonín Podlaha.¹⁴⁰ Národní výbor se snažil připravit oslavy pouze ve státním kontextu, aby umlčel hlasy, které kritizovaly údajné zneužití milénia pro církevní agitaci. Například večerník Právo lidu kritizoval ducha oslav, ze kterých se údajně stala „svatohorská pouť a jarmark“.¹⁴¹ Náboženský charakter oslav ale nakonec stejně převážil, protože katolická církev se na ně připravovala již několik let a organizačně tak předstihla Národní výbor, který byl ustaven až v září 1928.

3.4. Období v letech 1931–1937

3.4.1. Politická a náboženská situace

Zatímco v předchozím desetiletí vítězila ve volbách ve Staré Boleslavi Československá strana lidová, roku 1929 skončila při volbách do Národního

¹³³ *Památní kniha Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 61. V Památní knize, která byla psána na popud preláta Paulyho je o oslavách psáno spíše s despektem, prý dostatečně nebyl využit potenciál jubilejního roku.

¹³⁴ *Památní kniha Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 66.

¹³⁵ 28.6. – američtí Češi, 3.7. kardinál Bourne z Anglie, 18.9. biskup Ehrenfried z Würzburgu, 1.10. poutníci z Belgie, 4.10. papežský nuncius Ciriaci.

¹³⁶ *Památní kniha Kolegiátní kapituly ve St. Boleslavi*, s. 67.

¹³⁷ 9. září 1928 v den zahájení miléniových svatováclavských oslav. Biskup Antonín Podlaha byl předsedou Výboru pro oslavu milénia svatováclavského v Praze a jedním z hybatelů oslav.

¹³⁸ 16. června 1929 s poutníky z Hradce Králové a Bydžova v celkovém počtu 1900 účastníků.

¹³⁹ *Liber memorabilium*, s. 110.

¹⁴⁰ PLACÁK, P. *Svatováclavské milénium*, s. 45.

¹⁴¹ Večerník Práva lidu, 23. září 1929. In: Placák, P. *Svatováclavské milénium*, s. 53.

shromáždění až třetí. Převahu získala Sociální demokracie a Národní socialisté.¹⁴² Oproti tomu v obecních volbách v roce 1930 lidovci zvítězili, těsně následováni Národními socialisty a Sociální demokracií.

Při sčítání lidu roku 1930 se ukázalo, že počet obyvatel Staré Boleslavi stoupl o téměř pět set (4321 obyvatel) a ke katolické církvi se také přihlásilo o stejný počet více občanů (celkem 3327). K českobratrské církvi náleželo 197 věřících, k reformované 15, čsl. husitské 168, pravoslavné 4, židovské obci 5, k jiné církvi 27 a kolonku bez vyznání označilo 579 lidí, což bylo dokonce méně, než před devíti lety.¹⁴³ Zajímavé je také sociální složení obyvatel Staré Boleslavi. Nejvíce jich pracovalo v průmyslu a živnostech (1826), dále u vojska (488), v zemědělství (460), obchodu (458), veřejné službě a svobodném povolání (265) a při dopravě (214). 96 obyvatel své povolání neuvedlo.

Počátkem celosvětové tragédie bylo drtivé vítězství¹⁴⁴ Národně socialistické německé dělnické strany (NSDAP) s vůdcem Adolfem Hitlerem v říšských volbách v roce 1933. Začaly vzrůstat obavy z tvrdého boje proti křesťanství a násilí vůči občanům. Při volbách v roce 1936 do Národního shromáždění sice vyhrála ve Staré Boleslavi opět Lidová strana, ale jen těsně před Sociálními demokraty a Národními socialisty.¹⁴⁵

Počet procesí ve Staré Boleslavi sice stále vzrůstal, ale předválečného stavu dosaženo nebylo. Poutí ve Staré Boleslavi se rád účastnil arcibiskup Karel Kašpar,¹⁴⁶ někdy přijel i bez ohlášení na soukromou pout'.¹⁴⁷ Odpor proti katolické církvi zpočátku ochaboval, což se projevilo i na přátelských vztazích mezi papežskými nuncií s představiteli Československého státu. Na počátku třicátých let 20. století proto věřící doufali, že nastala klidnější doba. Odpůrci katolictví sice nějaký čas nebyli tak hlasití, ale „osvětu“ mezi lidem konali stále. Tak i ve Staré Boleslavi pořádala místní osvětová komise přednášky na téma Jana Husa, občanských sňatků a pohřbů žehem. Kuriózní situace nastala 6. července 1932, kdy do Staré Boleslavi připutovalo procesí z Poděbrad. Zastánci „pokrokových“ myšlenek považovali načasování procesí na den oslav Jana Husa za provokaci poděbradských.¹⁴⁸

V roce 1935 se v Praze konal první celostátní sjezd katolíků ČSR, který lze označit manifestací katolicismu. Sjezdu se zúčastnilo přes půl miliónu katolíků různých národností a papež Pius XI. na něj vyslal svého zástupce – legáta pařížského kardinála Jeana Verdiera. Generálním ceremonářem sjezdu byl jmenován kanovník staroboleslavský, prelát Jan Pauly. Jeho zásluhy při organizaci sjezdu ocenil sám kardinál Verdier a zaslal mu děkovný telegram.¹⁴⁹

¹⁴² *Liber memorabilium*, s. 112. V celorepublikových výsledcích byli lidovci až pátí, předstihla je i Komunistická strana Československa.

¹⁴³ *Liber memorabilium*, s. 114.

¹⁴⁴ Získali celkem 52% hlasů.

¹⁴⁵ *Liber memorabilium*, s. 131.

¹⁴⁶ Intronizován 15. listopadu 1931 v katedrále sv. Víta.

¹⁴⁷ Např. v roce 1932 nebo 1936.

¹⁴⁸ *Liber memorabilium*, s. 121.

¹⁴⁹ „Nejvšelejší díky vzdávám generálnímu ceremonáři sjezdu, který o tak veliký lesk sjezdu se postaral.“ In: ŽUNDÁLEK, F. H. *Inful. prelát. Msgr. Jan Pauly*, s. 83.

3.4.2. Hospodářská situace kapituly

Hospodářská situace staroboleslavské kapituly se stabilizovala. Prelát Pauly se stále staral o zvelebování chrámů, na původním hrobě sv. Václava pořídil sarkofág ve tvaru rakve s vnitřním elektrickým osvětlením, v kostele Panny Marie nad sakristií nechal vybudovat novou pokladnici pro lepší ochranu památek. V roce 1932 zřídil na novém hřbitově kapitulní hrobku a nechal tam uložit exhumované ostatky členů kapituly, odpočívající na starém hřbitově.¹⁵⁰ Staré kapitulní stáje, kde býval v dřívějších dobách chován jeden pár koní, přebudoval na byt, jež kapitula pronajímala.

V roce zvolení děkana Dominika Brázdy se kapitula usnesla, že prelát Jan Pauly mu k 1. lednu 1936 předá správu kapitulního jmění. Jedinou výjimkou byl les v Javorné, který měl Pauly dle smlouvy s kapitulou, spravovat až do své smrti.¹⁵¹ Jan Pauly sepsal k předání memorandum o 25 bodech, ve kterém podrobně popisuje hospodářský vývoj kapituly za doby jeho správy.¹⁵² Správu kapituly předává nejen bez dluhů, ale s celkovou částkou 1.223.245,- Kč, uloženou v několika záložnách. V kontextu beznadějně zadlužené kapituly předávané Paulymu děkanem Grimem v roce 1922 se prelát Pauly ukazuje jako mimořádně schopný muž, který dokázal zachránit staroboleslavskou kapitulou před krachem a ještě ji po mnoha stránkách, nejen materiálních, pozvedl na vysokou úroveň. Jaké přesně byly důvody odvolání Paulyho z pozice správce kapitulního majetku neuvádí ani jedna z kronik. Z povzdechu Paulyho v jeho memorandu lze ale leccos vyčíst mezi řádky: „Jaké vděčnosti se dostalo Paulymu od těch, jimž v první řadě musilo záležeti na tom, aby Stará Boleslav byla zachráněna ze své hrozně tísně? O tom bolno psáti.“¹⁵³

3.4.3. Personální složení kapituly

Funkci probošta zastával v letech 1928–1949 Emanuel Hrdlička. V roce 1934 zavedl novou tradici, kdy se 27. září, na svátek kapitulních patronů sv. Kosmy a Damiána, začali členové kapituly, včetně čestných kanovníků, každoročně scházet na společnou bohoslužbu v kryptě, modlitbu officia a posezení s pohoštěním. Po Josefu Grimovi byl roku 1923 jmenován děkanem Josef Sládek, který zastával tuto úlohu až do své smrti v roce 1934. Dalším nástupcem se v roce 1935 stal Dominik Brázda, arcikněz svatohorský. V roce 1936 kapitula zahrnovala probošta Hrdličku, děkana Brázdu, dva sídelní kanovníky Josefa Málka a Karla Štella, tři nesídelní a pět čestných kanovníků.¹⁵⁴ Plán z roku 1923, že se kapitula po deseti letech opět rozšíří ze dvou sídelních kanovníků (bez probošta a děkana) na čtyři, se nenaplnil a až do dnešní doby, téměř po devadesáti letech se tak dosud nestalo.

3.4.4. Pastorační činnost kapituly

Pastorační aktivity staroboleslavské kapituly byly logicky propojeny s činností staroboleslavských redemptoristů. Kapitula s nimi uzavřela smlouvu o třinácti člancích,¹⁵⁵ kterou podepsali sídelní členové kapituly, rektor pražské koleje redemptoristů P. Otto Loula a arcibiskup František Kordač. Redemptoristé dostali do správy kostel Panny Marie, část financí ale mělo být odvedeno kapitule, ve smlouvě se

¹⁵⁰ *Památní kniha Kolegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 69.

¹⁵¹ *Památní kniha Kolegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 78.

¹⁵² Memorandum je přepsáno v *Památní knize Kolegiální kapituly ve St. Boleslavi*.

¹⁵³ Memorandum, bod 25.

¹⁵⁴ Nesídelní: Jan Pauly, Jan Konečný, Josef Tomšů, Čestní: Karel Procházka, František Pavlíček, Karel Záruba, Jiří Krieglsteiner, František Smrž.

¹⁵⁵ Smlouva uzavřena dne 3. května 1929 se souhlasem arcibiskupa Františka Kordače.

přesně vypočítává, kdo bude o který objekt pečovat. Kostel i vše ostatní zůstává nadále majetkem kapituly a redemptoristé se zříkají i případného budoucího práva vlastnictví. Členové kapituly mají právo kdykoliv sloužit u Panny Marie soukromou mší a po předchozí dohodě s rektorem kostela i bohoslužbu veřejnou. Bohoslužebný pořádek musí být v souladu s kapitulními bohoslužbami, aby nedocházelo ke zdvojování. Redemptoristé mají zajistit dostatečný počet kněží, kteří zabezpečí všechny povinnosti spojené s poutním provozem. Nejpozději do roku 1933 zřídí při kostele Panny Marie svou kolej, do té doby budou k dispozici alespoň dva kněží. Doporučuje se zavést další mimořádné pobožnosti, aby poutní místo stále vzkvétalo. Pohřby se budou konat zásadně v kostele sv. Václava, svatby mohou být po domluvě s kapitulním děkanským úřadem i v kostele Panny Marie. Rektor kostela má všechna práva a povinnosti, která mu stanovuje církevní právo.

Redemptoristé začali v roce 1930 vydávat Věstník staroboleslavský, který zprvu vycházel nepravidelně, od roku 1932 v dvouměsíčním intervalu. Do Věstníku hojně přispívali i členové kapituly, zvláště Karel Štella a Josef Málek. Karel Štella také zajišťoval korektury. O starost s Maticí staroboleslavskou se po odchodu preláta Paulyho z aktivního života ve Staré Boleslavi dělila kapitula s redemptoristy. Od roku 1937 se sídlo Matice přesunulo z Prahy do Staré Boleslavi a jejím předsedou se stal probošt Emanuel Hrdlička a jednatelem redemptorista Alois Daňha. Matice na valné hromadě konané 13. února 1938 částečně změnila stanovy a o rok později převzala péči o Věstník staroboleslavský. Ve třicátých letech 20. století také stoupl počet procesí do Staré Boleslavi, např. v roce 1934 jich bylo napočítáno 167.¹⁵⁶

Za velmi horlivého člena kapituly byl uznáván sídelní kanovník Josef Málek, dřívější staroboleslavský kaplan, roku 1936 jmenován pro své zásluhy papežským komořím. Byl také oceňován jako zdatný rétor a oblíbený kazatel.¹⁵⁷ Kapitulní děkan Dominik Brázda se zapojil do Svazu katolických mužů, který vyvíjel činnost v chrámové, charitativní, výchovné, mediální a kulturní oblasti. Ve Staré Boleslavi působilo v této organizaci na konci třicátých let 20. století na padesát mužů.

3.5. Jubilejní rok 1938

Osm let po svatováclavském miléniu oslavovala Stará Boleslav další významnou událost, spojenou tentokrát s mariánskou tematikou. V roce 1938 uplynulo 300 let od návratu Palladia země České do Staré Boleslavi po nájezdech Švédů. Po celý rok proudila do Staré Boleslavi početná procesí. Přicházeli poutníci z jednotlivých diecézí v čele se svými biskupy; ostatně tak si představoval jubilejní rok již v roce 1929 prelát Pauly.

Zahájení jubilejních oslav bylo stanoveno na 1. květen 1938, Orlové z Brandýsa nad Labem s prapory a legionáři na koních doputovali jako první poutníci k chrámu Panny Marie, kde je přivítal kanovník Josef Málek a rektor redemptoristické koleje P. Vojtěch Klímek. Týž den slavil pontifikální bohoslužbu kardinál Karel Kašpar.¹⁵⁸

¹⁵⁶ *Liber memorabilium*, s. 126.

¹⁵⁷ Mezi lidmi byl dokonce zvaný „tatíček“. In: Redemptoristé – strážci Paladia. *Věstník staroboleslavský* 1938, roč. 9, č. 5, s. 88.

¹⁵⁸ HRDLIČKA, J. Slavné zahájení jubilejních oslav ve Staré Boleslavi. *Věstník staroboleslavský* 1938, roč. 9, č. 4, s. 53.

Ve dnech 7.–10. září 1938 bylo Palladium převezeno do Prahy, aby se mu mohli poklonit všichni Pražané. Jako vhodné místo k uchování Palladia byl zvolen chrám Matky Boží před Týnem, kam dle tehdejšího tisku přišly vzdát úctu desetitisícové zástupy.¹⁵⁹ Ve dnech hlavních oslav železnice vypravily zvláštní vlaky, nad večerním průvodem 10. září po Václavském náměstí kroužila tři letadla, v tlampačích na ulicích zněla duchovní hudba z gramofonových desek.¹⁶⁰ 10. září 1938 bylo Palladium za slavnostního doprovodu převezeno do Brandýsa a poté nesené ve slavném průvodu do Staré Boleslavi. Pontifikální mši sv. 11. září sloužil arcibiskup Karel Kašpar a na závěr udělil požehnání, které bylo spojeno na základě rozhodnutí Svatého Otce s plnomocnými odpustky.

Dle statistik vykonalo v jubilejním roce pouť do Staré Boleslavi 235 poutních výprav, což je nárůst více jak o sto procent oproti jubilejnímu roku svatováclavskému. Redemptoristé pořádali svaté misie, zvláštní pobožnosti, exercicie a speciální kázání. Také kapitula se samozřejmě podílela významnou měrou na službě poutníkům.

¹⁵⁹ DAŇHA, A. Triumf Prahy Záštitě Čech. *Věstník staroboleslavský* 1939, roč. 10, č. 1, s. 5.

¹⁶⁰ SOBÍŠKOVÁ, L. Technické vymoženosti ve službách jubilejních oslav. *Věstník staroboleslavský* 1939, roč. 10, č. 2, s. 27.

4. Kolegiální kapitula sv. Kosmy a Damiána od roku 1939 do současnosti

4.1. Období v letech 1939–2000

V průběhu 2. světové války zemřel kapitulní děkan Dominik Brázda a po něm zůstal od roku 1943 post děkana uprázdněn. Prozatímním administrátorem děkanství se stal dlouholetý kanovník Josef Málek. Po osvobození zůstali ve Staré Boleslavi Rusové, kteří zabrali děkanství. Po jejich odchodu bylo nutné děkanství opravit, protože ho zanechali značně zdevastované.

Po válce jmenoval papež kapitulním děkanem Ignáce Veselého, doktora teologie. Proboštem zůstal až do své smrti v roce 1949 Emanuel Hrdlička. V témže roce postihla kapitulnu druhá pozemková reforma, na základě které přišla kapitula o všechny pozemky a lesy. V letech 1949–1950 vydala vláda nové církevní zákony, na základě kterých byl děkan povinen složit slib věrnosti republice. 13. dubna 1950 byl zabrán zdejší klášter redemptoristů a řeholníci museli odejít do internace. Administrátorem farnosti se stal nově jmenovaný sídelní kanovník Antonín Mokrisch¹⁶¹. Budova bývalého kláštera přešla do státní správy a vznikl zde Domov důchodců. Na počátku padesátých let 20. století tvořili kapitulnu děkan Ignác Veselý, sídelní kanovníci Antonín Mokrisch a Josef Málek.

Antonín Mokrisch zemřel po čtyřletém působení v roce 1954 a jeho nástupcem se stal Václav Šimek, doktor teologie. Oblíbený kanovník Josef Málek zemřel po třiapadesátileté kněžské službě ve Staré Boleslavi v roce 1957. Kapitula zaslala oznámení o jeho úmrtí do deníku Lidová demokracie a Československého rozhlasu, protože kanovník Málek si získal srdce mnoha věřících. Média však odmítla zprávu zveřejnit, přesto se pohřbu zúčastnilo přes 40 kněží.¹⁶²

Duchovní správu ve Staré Boleslavi zajišťoval děkan Ignác Veselý a kanovník Václav Šimek. K dispozici měli v některých letech i kaplana, ale několikrát se stalo, že kaplanu - řeholníkovi byl odebrán státní souhlas.¹⁶³ Naštěstí se do Staré Boleslavi uchýlili na stáří i někteří kněží – penzisté, kteří mohli nabídnout pomoc v rámci svých možností. Velkou posilu představoval osobní děkan František Xaver Pražák, který v roce 1961 přišel do Staré Boleslavi z Křince u Nymburka a strávil zde svůj důchod.

Děkan Veselý zhodnotil na začátku šedesátých let 20. století personální situaci jako neúnosnou a požádal konzistoř, aby farnost byla svěřena nějakému mladšímu knězi.¹⁶⁴ V lednu 1962 se ve svých 33 letech stal novým administrátorem staroboleslavské farnosti Emil Korba, kněz slovenské národnosti, který dosud působil na Karlovarsku. V červnu 1963 ho děkan Veselý zároveň jmenoval sekretářem kapituly a jeho úkolem bylo vypomáhat a zastupovat kapitulního děkana při správě kapitulních záležitostí. Kanovníkem ale jmenován nebyl, což můžeme přičítat jednak nízkému věku¹⁶⁵ a také nutnosti souhlasu komunistické vlády. Příchod mladého kněze, plného elánu, jistě znamenal vzpruhu pro farnost i celé město. P. Korba se v rámci možností snažil o

¹⁶¹ *Liber memorabilium*, s. 140.

¹⁶² *Seznam proboštů, děkanů a kanovníků Kolegiální kapituly ve St. Boleslavi*.

¹⁶³ Redemptoristé, piaristé

¹⁶⁴ *Liber memorabilium*, s. 143.

¹⁶⁵ Členství v kapitule bylo vnímáno jako ocenění zásluh za vykonanou celoživotní práci.

aktivní pastorační, inicioval obnovení staroslověnských bohoslužeb v bazilice sv. Václava, podporoval chrámovou hudbu¹⁶⁶ a také se zasloužil o opravy staroboleslavských kostelů. Jak se však dozvídáme z kapitulní kroniky, bohubíbě činnosti byly omezovány kontrolami z Okresního národního výboru, úředníci prováděli audity sbírek a vznášeli ideové připomínky k homiliím.¹⁶⁷

Na počátku roku 1964 zemřel kapitulní děkan Ignác Veselý a jediným členem staroboleslavské kapituly tak zůstal Václav Šimek. Další místní duchovní Emila Korbu a Františka Xavera Pražáka požádal, aby se ujali funkce konzultantů kapituly a zároveň, aby Emil Korba zastával post zastupujícího administrátora kapituly s plnou mocí.¹⁶⁸ Důsledkem odporu komunistického režimu proti církvím a náboženským projevům, ochabla i ve Staré Boleslavi aktivita poutníků. Přesto se v šedesátých letech 20. století na hlavní mariánské svátky¹⁶⁹ a na svátek sv. Václava sešel početný zástup poutníků. V červnu 1966 se po 28 letech konala v bazilice sv. Václava svátost biřmování¹⁷⁰, kterou udílel biskup František Tomášek. Biskup Tomášek vykonal do Staré Boleslavi již předchozí rok nejprve soukromou pouť a závěrem roku 1965 i pastorační návštěvu farnosti.

V roce 1965 zasáhla P. Pražáka mozková mrtvice, a tak bylo nutné doplnit stav duchovenstva. Nejprve v roce 1967 získal zpátky státní souhlas piarista a kaplan Jan Dienstpier a o rok později byl 7. července 1968 instalován sídelním kanovníkem staroboleslavským Jan Lebeda. Jana Lebedu zvolila kapitula kanovníkem již 23. července 1954, ale až po 14 letech získal státní souhlas.

Při kanovnické instalaci byl Jan Lebeda představen jako správce farnosti, zůstal však další roky jako výpomocný kněz. Pokračoval v záznamech kapitulního dění a v kronice se tak dozvídáme, že kanovnická instalace pro něj byla trapným ponižením, neměl kde bydlet, lidé proti němu podepisovali petice a bývalý administrátor Korba odmítal odejít.¹⁷¹ Podle velice emočně zabarvených Lebedových zápisů lze usoudit, že farnost se ocitla v rozkolu a vztahy s bývalým administrátorem E. Korbou, který měl uvolnit své místo, se stále zhoršovaly. I přes částečné opravy, které P. Korba v minulých letech vykonal, se materiální stav kostelů a děkanství zřejmě dostal do nepříznivého stavu, protože kanovník Lebeda hledal dle svých slov „kaplana s několikaletou opravářskou zkušeností.“¹⁷²

Útěchou a únikem ze starostí se Janu Lebedovi stala literární činnost, které se bohatě věnoval. Zastával post redaktora časopisu Svatojanské dědictví a v roce 1970 převzal řízení Katolických novin. V článkách hojně propagoval Starou Boleslav. Mezi pastorační počiny kanovníka Lebedy patří pětiletá duchovní příprava poutníků na milénium založení pražského biskupství v roce 1973. „Milénium pražské mitry a berly“¹⁷³ zakončil biskup František Tomášek na svátek sv. Vojtěcha bohoslužbou v bazilice sv. Václava. Jan Lebeda také zavedl o prvních sobotách mše svaté v kostele sv. Klimenta, obětované za kněze a bohoslovce. Tamtéž organizoval každoroční drobné

¹⁶⁶ Post ředitele kůru zastával Josef Čeněk Klazar (1890–1965) od roku 1912.

¹⁶⁷ *Liber memorabilium*, s. 145.

¹⁶⁸ *Liber memorabilium*, s. 148.

¹⁶⁹ Zvláště 15. srpna

¹⁷⁰ Počet biřmovanců byl 248. In: *Liber memorabilium*, s. 168.

¹⁷¹ *Liber memorabilium*, s. 185–186.

¹⁷² *Liber memorabilium*, s. 186.

¹⁷³ *Seznam proboštů, děkanů a kanovníků Kolegiální kapituly ve St. Boleslavi*, s. 24.

výstavy.¹⁷⁴ Věnoval se také poutníkům a pořádal pro ně komentované prohlídky, které naposledy zajišťoval kanovník Josef Málek, který zemřel v roce 1957.

Bývalý administrátor Emil Korba nakonec dobrovolně odešel na počátku sedmdesátých let na Slovensko, kde se stal řeckokatolickým knězem. V roce 1970 se kapitula rozrostla o dalšího nového člena. Kanovníkem a správcem mariánské svatyně se stal Stanislav Fišer. Od úmrtí probošta Hrdličky (1949) a děkana Veselého (1964) zůstaly tyto posty neobsazeny. Důvodem byla nepříznivá politická situace a nutnost státního souhlasu pro jejich jmenování. Pražský arcibiskup František Tomášek žádal o státní souhlas pro hodnost kapitulního děkana pro Jana Lebedu, ale nakonec ho 6. dubna 1980 instaloval kanovníkem pražské Metropolitní kapituly. Jan Lebeda se později stal i světícím biskupem pražským.¹⁷⁵

Jediným sídelním kanovníkem ve Staré Boleslavi zůstal po odchodu Jana Lebedy Stanislav Fišer. Nebylo v silách jednoho člověka, aby v nepříznivé době totality mohl výraznějším způsobem rozvíjet činnost. Dva roky před revolucí se stal Stanislav Fišer děkanem kapituly. Po změně politických poměrů byl v roce 1994 jmenován sídelním kanovníkem Antonín Šesták a o rok později přijal funkci probošta. Jednou z prvních aktivit kanovníka Šestáka bylo zavedení mše svaté za národ, každou poslední sobotu v měsíci. Tradice těchto bohoslužeb trvá dodnes. Probošt Šesták i děkan Fišer se snažili o šíření pozapomenuté mariánské a svatováclavské úcty, avšak koncem devadesátých let jim již vysoký věk nedovoľoval větší aktivitu. Antonín Šesták zemřel v roce 2006, emeritní děkan Stanislav Fišer žije ve staroboleslavském charitním domě.

4.2. Období v letech 2001–2012

V listopadu 1996 jmenoval pražský arcibiskup Miloslav Vlk nesídelními kanovníky P. Milana Martináska a P. Vladimíra Kelnara. Kanovník Martinásek zemřel již v roce 1999. Vladimír Kelnar se v roce 2001 stal kanovníkem sídelním a po oznámené abdikaci kapitulního probošta a děkana v říjnu 2002 byl dekretem pražského arcibiskupa pověřen výkonem jejich kompetencí. Na základě volby v kapitule byl v roce 2005 potvrzen pražským arcibiskupem za probošta. V roce 2001, kdy Vladimír Kelnar přišel do Staré Boleslavi jako sídelní kanovník a zároveň farář, se situace nápadně podobala roku 1922. Tehdy i nyní kapitula živořila s malými příjmy a velkými dluhy, kostely a kanovnické domy zoufale volaly po opravě a modernizaci, o dřívějších zástupech poutníků se mohlo pouze snít.

Stejně jako prelát Pauly i probošt Kelnar se ještě řadu let po převzetí úřadu potýkal s množstvím neřešených a mnohdy velice problematických záležitostí. Neexistovala fungující kancelář, nebyli žádní zaměstnanci, kapitulní objekty obývali nájemci často bez právního podkladu a bezplatně, kanovnický byt se nacházel v neobyvatelném stavu, scházely základní finance na nezbytnou údržbu objektů. Vědom si nejen materiální bídy, ale i duchovního úpadku, kdy se Stará Boleslav dostala téměř na periferii zájmu společnosti i věřících, začal probošt organizovat tzv. národní pracovní brigády. Podařilo se splnit mnohé plánované úkoly, spojené zejména se začínající obnovou poutního mariánského kostela a baziliky sv. Václava. Probošt Kelnar však sledoval společnou práci na dobrém díle převážně mladých lidí nejen hmotné cíle, ale především získání vztahu dobrovolníků ke starobylému poutnímu místu. Pravidelně každý měsíc se

¹⁷⁴ O pražské katedrále, výstavy grafik Arnošta Hrabala aj.

¹⁷⁵ Biskupské svěcení přijal 11. června 1988.

scházeli ochotní lidé, kteří obětovali svůj volný čas a síly pro dobrou věc. Díky těmto pracovním brigádám někteří konvertovali, jiní pochopili odpovědnost každého katolíka za svou farnost a potažmo církev, posílily se vazby ve společenství, prohloubil se vztah ke svému knězi a samozřejmě k místu mučednické smrti sv. Václava. Pomocníci přijížděli především z Prahy, ale také z ostatních českých a moravských měst, někdy dokonce i ze Slovenska.

Množství vykonané dobrovolnické práce samozřejmě také ušetřilo značné finanční prostředky, kterých se zoufale nedostávalo. Postupně se podařilo upravit pro kapitulou nevhodně uzavřené nájemní smlouvy a po splacení dluhů mohla kapitula pomýšlet na další expanzi. Díky drobným darům věřících, grantům a dobrovolnickým aktivitám se za deset let intenzivní práce podařilo upravit areál baziliky sv. Václava a kostela sv. Klimenta. Práce zahrnovaly snížení terénu, odstranění starých a nemocných stromů, bylo provedeno odvlhčení kostelů, opravena ohradní zeď včetně zachovalé sochařské výzdoby, obnovena kašna. Především bazilika sv. Václava začala procházet generální obnovou jak exteriéru, tak interiéru. Totéž se týkalo areálu kostela Nanebevzetí Panny Marie, hřbitovní kaple, kanovnické rezidence, děkanské zahrady a dalších objektů. Opravdovým klenotem bylo obnovení nástěnných maleb v starobylém kostele sv. Klimenta, jehož umělecká výzdoba je považována za jednu z nejcennějších na našem území. Citlivě volený mobiliář jen podtrhl mimořádný ráz této památné stavby.

Od samého počátku se probošt snažil o uchopení kapitulního majetku v původním rozsahu před zásahem totalitní moci. Bez zákona o restituci církevního majetku neměl velkou šanci na úspěch, přesto se leccos podařilo. Výsledkem jeho aktivit bylo postupné navrácení zámku v Javorné na Karlovarsku, k němuž došlo v roce 2008. Javornou zakoupil prelát Pauly jako letní sídlo pro rekreaci kanovníků. Z romantického zámečku s kostelem, který za totality užívalo karlovarské městské divadlo, zbyla ruina, se kterou už si stát nevěděl rady, a proto se vydání objektu tolik nebránil. P. Kelnar zahájil generální obnovu a dobrovolníci několikrát do roka jezdili i sem konat základní záchranné práce, které zabránily úplnému zřícení. Výsledky byly pomalé, leč viditelné. Podobná situace se opakovala o rok později v případě bývalého kapitulního velkostatku v Popovicích u Brandýsa nad Labem, jehož navrácení kapitule bylo rovněž proboštovou zásluhou. Není bez zajímavosti, že při celkové pasportizaci nemovitého majetku se přišlo i na několik pozapomenutých pozemků, o jejichž existenci do té doby nikdo neměl tušení.

Vladimír Kelnar stál také u zrodu Národní svatováclavské pouti, která se poprvé uskutečnila v roce 2002, tehdy ještě bez televizních kamer a rozhlasových mikrofonů. Bylo zřejmé, že poutní místo má silný duchovní potenciál, a ten chtěl probudit k životu. O rok později se k organizaci připojil Městský úřad v Brandýse nad Labem-Staré Boleslavi a Arcibiskupství pražské a z pouti se stala velká slavnost, které se každoročně účastní několik tisíc věřících s biskupy naší země a předními politickými představiteli. Symbolem se stalo každoroční slavnostní převážení lebky sv. Václava z katedrální pokladnice, které se koná za asistence čestné jednotky Hradní stráže. Skutečným vrcholem poutí pro českou církev, Starou Boleslav a také pro všechny dobrovolníky při obnově poutního místa se stala návštěva Svatého Otce Benedikta XVI. v září 2009. Papež nejprve navštívil baziliku sv. Václava, kde se poklonil světcovým relikviím a uctil Palladium země České. Poté sloužil mši svatou pod širým nebem na proboštské louce za městem za účasti zhruba 50.000 věřících. Stará Boleslav znovu výrazněji vstoupila do povědomí české církve.

Materiální rozvoj kapituly znovu otevřel personální otázky. Bylo zřejmé, že jeden kněz s vypomáhajícími seniory z kněžského domova nemůže v nových podmínkách dostát plnohodnotné péči, kterou si takové poutní místo vyžaduje. Proto pražský arcibiskup Miloslav kardinál Vlk v roce 2003 pozval do Staré Boleslavi komunitu tří polských kněží palottinů, kteří měli být nadějí poutního místa a po vzoru jezuitů a redemptoristů pečovat o rozvoj mariánské a svatováclavské úcty. Postupně se však ukázalo, že polští kněží se nedokázali integrovat do českých kulturních a náboženských tradic a nedocenili přitažlivost a ducha poutního místa tak, jako jejich předchůdci v první polovině 20. století. Po několika letech nevyužitých příležitostí odsud komunita odešla. Duchovní správa byla svěřena diecéznímu knězi, s jehož příchodem se v Boleslavi obnovilo centrum vikariátu.

Pražský arcibiskup Miloslav Vlk se po úmrtí několika kanovníků, včetně emeritního probošta Antonína Šestáka, rozhodl posílit personální stav kapituly. V roce 2006 jmenoval nové nesídelní kanovníky: P. Libora Bulína, vikáře kolínského a P. Miroslava Cútha, faráře ve farnosti u kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně.

Rok 2012 přinesl v kapitule další výraznou reorganizaci: 15. ledna se sídelním kanovníkem stal P. Michal Procházka, dosud staroboleslavský farář a vikář, a kanovníkem čestným P. Zdenek Wasserbauer, farář u kostela Nejsvětějšího Srdce Páně v Praze na Vinohradech. Stávající probošt Vladimír Kelnar byl mezitím jmenován sídelním kanovníkem v Metropolitní kapitule u sv. Víta. K 30. červnu 2012 byla arcibiskupem přijata jeho rezignace na úřad probošta a novým proboštem byl zvolen kanovník Libor Bulín. Současně proběhla i volba chybějícího děkana, kterým se stal kanovník Miroslav Cúth. Dosud poslední změna se datuje k 15. září 2012, kdy Vladimír Kelnar podal svou rezignaci na kanonikát. Mezi současné členy kapituly tedy patří probošt Libor Bulín, děkan Miroslav Cúth, sídelní kanovníci Michal Procházka a emeritní děkan Stanislav Fišer a čestný kanovník Zdenek Wasserbauer.

5. Význační členové staroboleslavské kapituly

5.1. Jiří Bílek z Bilenberka (1588–1657)

K přesnému určení místa narození Jiřího Bílka nám schází dostatek věrohodných pramenů, předpokládá se však, že to byl Rajhrad. V Rajhradě bydlela celá rodina určitě nejpozději v roce 1592, kdy byl otec Jiřího Jan zvolen rajhradským konšelem.¹⁷⁶ Rok narození se odvozuje od Bílkova portrétu z roku 1654, který nese poznámku, že zobrazenému muži bylo v té době 66 let. Jiří byl nejstarší ze čtyř synů a měl ještě tři sestry. Dětství strávené v Rajhradě bylo pro všechny děti velmi inspirující, protože zde v té době žily převážně rodiny vzdělané, národně uvědomělé a duchovně založené.

Gymnaziální studia absolvoval Jiří Bílek u jezuitů v Jindřichově Hradci a posléze pokračoval na jezuitské akademii v Praze, kde byl také vysvěcen na kněze. Přesný rok svěcení neznáme, ale je doloženo, že na počátku roku 1614 působil v duchovní správě jako farář ve Stolanech u Chrudimi, svěcení se konalo tedy nejpozději v roce 1613. Po několikaměsíčním pobytu v Chotěšově u Plzně mu pražský arcibiskup Jan Lohelius svěřil farnost v Pardubicích. Pardubice byly v té době silně protestantské a fakt, že arcibiskup poslal do obtížné situace právě Bílka, dokazuje, že do něj vkládal velké naděje. Historik Jaroslav Kadlec uvádí důkazy z dobových pramenů, ve kterých si pardubičtí stěžují, že dosud měli kněze pod obojí, kterého dle privilegia císařů Rudolfa a Matyáše vždy jmenoval místní purkmistr s konšely.¹⁷⁷ Odpor pardubických inepříznivé podněbí Bílkovi nesvědčilo, ale i přes špatný zdravotní stav naplňoval vzorně své kněžské poslání. Z Pardubic odešel Jiří Bílek na konci roku 1615 zpět do Chotěšova, kde si ho vyžádal tamní probošt. Díky klidným poměrům ve farnosti se Bílek mohl věnovat i spisovatelské činnosti.

V rekatolizační pobělohorské době opět arcibiskup využil Bílkových schopností a dosavadních zkušeností a poslal ho do utrakvistické Chrudimi a posléze Kutné Hory. Z Kutné Hory odešel roku 1627 do Staré Boleslavi, kde zastával post kapitulního děkana. Zároveň měl na starosti duchovní správu v Předměřicích a jako arcibiskupský vikář kněze kouřimského vikariátu. Bílek své povinnosti zastával velmi svědomitě, o čemž vypovídají podrobné vizitační zprávy.¹⁷⁸

Za kapitulního děkana Bílka prožívala Stará Boleslav velmi těžké období. Během třicetileté války vyplenila saská vojska staroboleslavské chrámy a odcizila vzácný mariánský reliéf Palladium země České. Po dlouhém vyjednávání se ho podařilo roku 1636 získat za vysoké výkupné zpět. Při vpádu Švédů do Staré Boleslavi v roce 1637 již děkan Bílek stihl Palladium odvézt do Vídně, ale kostely bohužel ochráněny nezůstaly. Z vydrancované Staré Boleslavi odešel Jiří Bílek roku 1640.

Dalším působištěm Jiřího Bílka se staly pražské farnosti sv. Vojtěcha a posléze sv. Štěpána. Protože do svatoštěpánské farnosti nebyl jmenován se souhlasem místních starších, komplikovali mu práci a nevypláceli mu ani finanční a naturální dávky. V pamětní knize svatoštěpánské fary je zápis z roku 1641, ve kterém Bílek uvažuje nad

¹⁷⁶ KADLEC, Jaroslav. Jiří Bílek z Bilenberka. *Časopis společnosti přátel starožitností* 1952, roč. LX, s. 36.

¹⁷⁷ KADLEC, Jaroslav. Jiří Bílek z Bilenberka, s. 39.

¹⁷⁸ KADLEC, Jaroslav. Jiří Bílek z Bilenberka, s. 42.

návratem do Staré Boleslavi.¹⁷⁹ Nakonec ale v roce 1642 přijímá nabídku jezuitů a odchází do Českého Krumlova, kde měl jezuitský řád svou kolej.

Jiří Bílek jako českokrumlovský vikář měl na starosti rozlehlý vikariát, zasahující od Kaplice až k Prachaticím. Konfesijní situace byla mnohem příznivější než v předchozích Bílkových působištích, převažovali katolíci a dle zprávy, kterou Bílek zaslal konzistoi 25. června 1653 „v celém vikariátě není ani jeden urozený heretik, který by měl poddané.“¹⁸⁰ Jistě i z tohoto důvodů vycházel Jiří Bílek se světskou vrchností velmi dobře. Hlavní příčinou sporů v krumlovské farnosti se staly národnostní poměry. Češi se totiž ocitli vůči německé komunitě v menšině a ta požadovala, aby byla ve farním kostele sv. Víta pronášena německá kázání a Češi, aby konali bohoslužby v menším a méně významném kostele sv. Jošta. Jiří Bílek společně s českým kazatelem Matějem Strugiem a jezuitským provinciálem Blažejem Slaninou se postavil rozhodně proti a obrátil se na císaře, pražského arcibiskupa a nejvyšší zemské úředníky, v nichž zdůrazňoval práva krumlovských Čechů. Stejně tak se o rok později v roce 1651 zastal u kardinála Harracha práva na český jazyk v českokrumlovské farní škole. Arcibiskup Harrach se postavil na stranu Bílka a obhájců českého jazyka. Nakonec se Bílkovi podařilo sjednat mír a uzavřel s krumlovskými měšťany dohodu o souladu mezi duchovním správcem a farností.

Jiří Bílek z Bilenberka zemřel 25. května 1657 a byl pochován v kostele sv. Víta v Českém Krumlově. Ve své závěti¹⁸¹ prokázal velkorysost, když štědře obdaroval nejen krumlovskou farnost, ale také kardinála Harracha a kostely, u nichž dříve vykonával kněžskou službu. Staroboleslavským chrámům sv. Václava a Panny Marie věnoval dohromady 600 zlatých.

Jiří Bílek byl již za svého života několikrát oceněn. Kromě členství ve staroboleslavské kapitule se stal roku 1624 také kanovníkem vyšehradským a v listopadu 1630 ho císař povýšil do rytířského stavu. Stejného povýšení se dostalo i Bílkovu bratru Václavovi a bratranci Jiřímu Vykročilovi, všichni získali přídomek „z Bilenberka“ a erb.¹⁸² Papež Alexander VII. mu také 1. září 1655 udělil hodnost infulovaného preláta, která měla přejít i na Bílkovy nástupce.

5.2. Jan Florián Hammerschmidt (1652–1735)

Narodil se do měšťanské rodiny 4. května 1652 ve Stodu u Chotěšova na Plzeňsku. Na svůj rodný kraj nikdy nezapomněl, což dokazuje jeho poslední vůle, ve které věnoval svůj majetek nadaci při chotěšovském klášteře na podporu studenta ze Stoda.¹⁸³ Vystudoval nejprve jezuitské gymnázium v Klatovech a poté jezuitskou akademii v Praze. Po absolvování arcibiskupského semináře byl v roce 1677 vysvěcen na kněze. Na počátku kněžské dráhy působil v jižních Čechách, v roce 1689 se stal rektorem kněžského semináře a v roce 1710 byl ustanoven jako farář v chrámu Matky Boží před Týnem v Praze. Za jeho působení byl obnoven kostel a restaurován mobiliář. Týnským farářem zůstal Hammerschmidt až do své smrti 4. ledna 1735 a ve „svém“ chrámě je také pochován. Kanovníkem staroboleslavským byl jmenován v roce 1698, v době

¹⁷⁹ KADLEC, Jaroslav. Jiří Bílek z Bilenberka, s. 45.

¹⁸⁰ Srov. KADLEC, Jaroslav. Jiří Bílek z Bilenberka, s. 45.

¹⁸¹ Sepsána 1. května 1657.

¹⁸² KADLEC, Jaroslav. Jiří Bílek z Bilenberka, s. 44.

¹⁸³ KADLEC, Jaroslav. Jan Florián Hammerschmidt. *Časopis společnosti přátel starožitostí* 1953, roč. LXI, s. 95.

působení v kněžském semináři. V témže roce získal i kanonikát vyšehradský. Hammes Schmidt zastával mnoho dalších významných postů, byl jmenován apoštolským pronotářem, dvorským hrabětem a rytířem zlatého kříže se zlatou korunou. Ve své knize *Prodromus gloriae Pragenae* se podepsal jako „Jan Florian Hammerschmied, bohosloví doktor, apoštolský pronotář, hrabě Palatinský, rytíř zlatého kříže, královského, vyjmutého a nikomu v právomoci nepodřízeného kostela sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, a nejstarší kapituly sv. Kosma a Damiana ve Staré Boleslavi kanovník senior, rektor arcibiskupského pražského semináře a toho času hlavní farář královského Starého města pražského u chrámu Rodičky Boží do nebes vzaté v Týně.“¹⁸⁴

Církevní historik Jaroslav Kadlec charakterizuje Hammerschmidta jako přívětivého, veselého a pohostinného muže s ohnivou povahou, čilostí až do pozdního věku a velkou energií. Obdiv vzbuzovala i jeho neobyčejná paměť.¹⁸⁵

Jan Florián Hammerschmidt proslul především jako historik, básník a spisovatel. Bádal v archivech a na základě pramenů sepisoval historické monografie věnující se topografii českých měst. Své publikace věnoval např. Klatovům, Plzni, Kutné Hoře, Rakovníku a dalším městům. Hammerschmidt se zaměřil zvláště na Prahu, o které sepsal více jako deset knih. V roce 1723 vyšla jeho nejslavnější monografie *Prodromus Gloriae Pragenae* (Posel slávy pražské)¹⁸⁶, kde líčí založení města, šíření křesťanství, stavbu pražských kostelů a klášterů, založení biskupství a věnuje se i dalším důležitým událostem. Na tuto monografii navazuje další dílo z oblasti pragensie *Historia Pragensis in duas partes divisa*.¹⁸⁷ Hammerschmidt popisuje velice obšírně dějiny 16.–18. století a vychází z obsáhlého počtu pramenů. Svou pozornost zaměřil také na historii českých kapitul. Cenné informace shrnul v publikacích o Metropolitní kapitule a kolegiálních kapitul Všech svatých a vyšehradské. Historicky zaměřenou publikaci věnoval také farnosti u chrámu Matky Boží před Týněm. Rovněž se zabýval životopisy světců a významných církevních osob.

Oblíbenými se ve své době staly také Hammerschmidtovy sbírky básní. Autor byl pro svůj smysl pro ironii oblíben zvláště mezi studenty, kteří pro pobavení recitovali jeho makarónské verše.¹⁸⁸ Vydána byla např. sbírka veršů *Allegoria. Protheus felicitatis et miseriae Čehicae. Staročeská země. Satyra*.¹⁸⁹

Většina rozsáhlého díla J. F. Hammerschmidta zůstala pouze v rukopise a o jejich kvalitě se vedly spory. Kritici poukazovali na nepřesnosti, které se v Hammerschmidtových dílech vyskytují, avšak není pochyb, že z celkového pohledu vzato, shromáždil a zpracoval Hammerschmidt množství pramenů a zvláště z období 15.–17. století zanechal solidní zprávy.¹⁹⁰

¹⁸⁴ HAMMERSCHMIDT, Jan Florián. *Prodromus Gloriae Pragenae*. Praha: Wickhart, 1723. Dostupné v digitální knihovně Městské knihovny v Praze: www.kramerius.mlp.cz.

¹⁸⁵ KADLEC, Jaroslav. Jan Florián Hammerschmidt, s. 95.

¹⁸⁶ HAMMERSCHMIDT, Jan Florián. *Prodromus Gloriae Pragenae*. Praha: Wickhart, 1723. Dostupné v digitální knihovně Městské knihovny v Praze: www.kramerius.mlp.cz.

¹⁸⁷ Rukopis zůstal nevydán, pouze závěrečná část vyšla časopisecky v roce 1891.

¹⁸⁸ V básni se používají slova z více jazyků, cílem je satira a komika.

¹⁸⁹ 1. vydání roku 1715, zatím poslední 4. vydání v roce 1905.

¹⁹⁰ Srov. KADLEC, Jaroslav. Jan Florián Hammerschmidt, s. 104.

5.3. Jan Ignác Dlouhoveský (1638–1701)

„V dějinách kultu Matky Boží staroboleslavské vedle slavných jmen Kašpara Arsenia z Radbuzy a Bohuslava Balbína zůstane navždy nesmazatelným písmem vepsáno i jméno Jana Ignáce Dlouhoveského. Toto zářné trojhvězdi na obloze staroboleslavských dějin 17. věku nepozbylo úplně svého lesku ani v našich dobách.“¹⁹¹

Pocházel ze starobylého rytířského rodu, jehož původ pramení v Dlouhé Vsi u Sušice. Narodil se 27. ledna 1638 v Kotouni u Strakonice a ještě jako batole vážně onemocněl. Rodiče ho svěřili do ochrany Panny Marie staroboleslavské a prosili za jeho uzdravení. Tak se také stalo a Jan Ignác celý život s vděkem lnul ke Staré Boleslavi. Ve svých devíti letech se stal panošem pražského arcibiskupa kardinála Arnošta Vojtěcha Harracha. Po roce odešel do jezuitského semináře, kde strávil čtrnáct let. Roku 1662 ho kardinál Harrach vysvětil na kněze. Avšak v té době postihly mladého kněze další vážné zdravotní komplikace, pro něž nemohl vykonávat kněžskou službu. Opět si vyprosil uzdravení u sv. Václava a Panny Marie ve Staré Boleslavi. Po zázračném uzdravení se roku 1663 stal sídelním kanovníkem staroboleslavským, jakožto nejmladší zvolený člen kapituly. Ještě jednou se ocitl ve smrtelném nebezpečí, a to v roce 1665, kdy postihlo celé město mor a Jan Ignác Dlouhoveský se také nakazil. I přes špatné prognózy se opět uzdravil a nepřestával děkovat Matce Boží a sv. Václavu za přímluvy.

Jako kanovník staroboleslavský horlivě pěstoval mariánský kult a jeho vynikající pověst se donesla až ke kardinálu Harrachovi, díky kterému se stal v roce 1664 apoštolským pronotářem. O tři roky později byl povolán do Prahy, kde se stal vyšehradským kanovníkem, farářem chrámu Matky Boží před Týnem a následující rok i sídelním kanovníkem metropolitní kapituly svatovítské. V chrámu sv. Víta byl ustanoven českým kazatelem a zpovědníkem, roku 1674 byl zvolen proboštem Metropolitní kapituly. Mezi lidem byl nesmírně oblíbený pro svou zbožnost, vzdělanost, pokoru a mírnost.¹⁹² Další kanonikát získal Dlouhoveský roku 1678 v Litoměřicích. Nejvyšší církevní hodnost mu byla udělena roku 1679, kdy jej arcibiskup Jan Bedřich Valdštejn jmenoval světícím biskupem pražským a zároveň generálním vikářem.

V období působení v Metropolitní kapitule se Dlouhoveský začal více věnovat také literární činnosti. Již za pobytu ve Staré Boleslavi napsal mnoho mariánských písní, ale od přesídlení do Prahy začal být literární činný i veřejně, jeho pozůstalost zahrnuje značné literární dílo.¹⁹³ Dlouhoveského si vážil i skladatel, básník a kapelník Václav Karel Holan Rovenský a věnoval mu svůj kancionál Kaple královská.

Jan Ignác Dlouhoveský zemřel 10. ledna 1701 a byl pohřben v pražské katedrále.

¹⁹¹ KRAJČA, Antonín. Veliký pěvec Panny Marie Staroboleslavské. *Věstník staroboleslavský* 1940, roč. 11, č. 6, s. 77.

¹⁹² KRAJČA, Antonín. Veliký pěvec Panny Marie Staroboleslavské, s. 79.

¹⁹³ Z literárního díla můžeme uvést např.: *Kytka mariánská z rozličných chvály mariánské lilových kvítků svítá. Velmi pobožné k Rodičce Boží modlitby* (z r. 1694, volné parafráze německých modliteb k Madoně staroboleslavské) či *Ager benedictionis. Požehnané pole, na kterémžto švitorný podleťní jarní ptáček skrívánek se proletuje, nebeského posla následuje a sobě nad kostele Nejsvětější Rodičky Boží v Staré Boleslavi vesele a radostně ono Ave zdrávas prozpěvuje...Všem nábožným poutníkům a horlivým milovníkům Královny a divotvorci Staroboleslavské Nejsvětější Panny Marie k upotěšení duchovnímu a k obdržení všech milostí na místě téměř svatém jako nejprvnější kvítek fialu ponížnosti a maličkosti své tuto prvotinku předstírá kněz Jan Hynek Dlouhoveský, kanovník pražský, boleslavský a vyšehradský.* (z r. 1670, 1. svazek z cyklu sedmi básnických sbírek opěvujících Pannu Marii staroboleslavskou).

5.4. Jan Pauly (1869–1944)

Jan Pauly pocházel ze starého rodu, který má svůj původ na ostrově Muráno u Benátek, sídle světoznámé sklárny. Prvorozený syn Jan se narodil svým rodičům v Pelhřimově, kde vystudoval gymnázium s vynikajícím prospěchem. Po maturitě se přihlásil do kněžského semináře v Praze, kde studoval nejprve dva roky na německé bohoslovecké fakultě a od otevření české fakulty v roce 1891 přestoupil do Klementina. Jeho spolužákem byl pozdější biskup Antonín Podlaha, se kterým udržoval celý život přátelské styky. Na kněze byl vysvěcen 13. července 1893 v katedrále sv. Víta kardinálem Schönbornem.¹⁹⁴

Prvním kaplanským místem Jana Paulyho bylo Stříbro, v té době poněmčené, kde byli ustanovováni jen ti nejlepší novosvěcenci. Ze Stříbra se Pauly dostal do Michle, tenkrát ještě u Prahy, a v roce 1896 na Smíchov. Smíchov tehdy představoval rozsáhlou farnost, ve které působil farář, tři kaplani a deset katechetů. Ročně se zde uskutečnilo 1300 křtů, přes 600 sňatků a 700 pohřbů.¹⁹⁵ Při takovém vytížení ale kaplan Pauly zvládal ještě literární, redaktorskou a přednáškovou činnost. Ve svých třiceti letech založil Zemskou jednotu katolického duchovenstva v království českém a vydával pro ni časopis Věstník katolického duchovenstva.

Po smrti smíchovského faráře byl v lednu 1913 na toto místo instalován Jan Pauly. Lidem oblíbený farář rozvíjel pastorační a zapojoval se do veřejného života. Po první světové válce ho smíchovští občané dokonce zvolili do zastupitelstva a městské rady. Jako vzorného pastýře ocenil patera Paulyho i arcibiskup František Kordač, když v roce 1928 povýšil smíchovskou farnost na arciděkanství a jmenoval Paulyho prvním arciděkanem.¹⁹⁶

Ještě jako kaplan zastával Jan Pauly post místopředsedy Zemské rady katolíků, která řídila katolické hnutí v Čechách. Po převratu se z ní ustavila Rada katolíků Československé republiky, jejímž předsedou byl jmenován právě Pauly. Stal se duší a hybatelem akcí této organizace, která si kladla za cíl povznesení a oživení katolického života v církvi. Mezi jednu z mnoha iniciativ J. Paulyho patří obnovení svatojánských průvodů a pobožností na Karlově mostě ke cti sv. Jana Nepomuckého. Na vlastní náklady Pauly pořádal veliký ohňostroj na Vltavě. Díky Paulymu se započalo se stavbou několika kostelů – ve Vršovicích, na Vinohradech, v Michli, v Košířích a v Bubenči.

Arcibiskup František Kordač jmenoval Jana Paulyho pro jeho zásluhy nesídelním kanovníkem starobylé kapituly ve Staré Boleslavi. Toto rozhodnutí kapitolu zachránilo, protože se v té době nacházela na pokraji hospodářského úpadku a díky organizačním schopnostem a morálním kvalitám kanovníka Paulyho bylo nebezpečí zažehnáno. Pauly zachránil kapitulní majetek před zábořem a dokonce ho ještě rozšířil o velké lesní panství v Javorné u Karlových Varů. Zámek měl sloužit jako letní sídlo kanovníků, kteří mohli v panenské přírodě trávit svou dovolenou.

Jan Pauly měl velkou úctu k památkám a dílu svých předků. Jeho zásluhou a přičiněním se staroboleslavské chrámy a jejich mobiliář zaskvěly v nové kráse. Roku

¹⁹⁴ ŽUNDÁLEK, František Hanuš. *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly*, s. 30.

¹⁹⁵ ŽUNDÁLEK, František Hanuš. *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly*, s. 34.

¹⁹⁶ ŽUNDÁLEK, František Hanuš. *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly*, s. 51.

1922 byl zvolen kapitulou a potvrzen arcibiskupem za arcibiskupského kapitulního komisaře s plnou mocí, čímž na něj byla přenesena správa a odpovědnost za kapitulní majetek, který byl v ohrožení pozemkovou reformou.¹⁹⁷ V roce 1925 nechal pořídit nový plášť kostela Panny Marie a nové žulové schody k západnímu vstupu. Do ambitů mariánského kostela zavěsil dvacet nových obrazů od akademického malíře F. Fišera. Dva roky poté obnovil baziliku sv. Václava. Všechny chrámové věže opatřil novou vazbou a krytem, pořídil také nové věžní hodiny. Společně s kanovníkem Josefem Málkem se postaral o stavbu nového poutního domu. Pro zesnulé členy kapituly nechal postavit žulovou hrobku. Zavedl tradici každovečerního troubení svatováclavského chorálu z věže sv. Václava. V roce 1925 nechal pořídit zvonovou hru do věže mariánského chrámu, která hrála svatováclavský chorál, a píseň Tisíckráté pozdravujem Tebe. O rok později vybudoval na děkanské zahradě Svatováclavskou studni, z níž byla vedena voda elektrickým pohonem do nádrže před kostel sv. Václava, kde vyvěrala do mušle, kterou drží anděl pod sochou Krista, žehnajícímu pramenící vodě. Pozvání na svěcení zvonové hry a studně přijal sám biskup Antonín Podlaha.

Při příležitosti miléniových svatováclavských oslav v roce 1929 ozdobil Pauly mučedniště sv. Václava novým sousoším od Čenka Vosmíka. Na Paulyho náklady bylo postaveno do výklenku Vrábské kaple další Vosmíkovo sousoší sv. Ludmily se sv. Václavem. Kolem hřbitovní zdi u sv. Václava nechal zasadit desky se jmény zasloužilých proboštů a děkanů.

Jméno Jan Pauly bylo ověněno mnoha hodnostmi – infulovaný papežský prelát, apoštolský pronotář, pražský vikář, arciděkan na Smíchově. Ač byl „pouze“ nesídelním kanovníkem staroboleslavským, zasloužil se o rozvoj poutního místa nebývalou měrou. V roce 1929 v Římě vymohl pro staroboleslavské kanovníky právo nosit zlatý řetěz s křížem a oděv papežských tajných komoří.¹⁹⁸ Mezi lidem byl prelát Pauly obdivován pro své vzácné vlastnosti, schopnosti a píli. Ve sborníku vydaném ke čtyřicátému výročí působení ve smíchovské farnosti je Pauly popisován jako neobyčejně charakterní a energický člověk, se zvláštními diplomatickými schopnostmi a důstojným vystupováním. Přes vnější formu vystupování byl ale i citlivý a obětavý.¹⁹⁹

Prelát Jan Pauly se také pečlivě věnoval archivaci a dokumentaci. Díky němu máme k dispozici soupis proboštů a děkanů od založení kapituly.²⁰⁰ Zásluhy preláta Paulyho ocenil i papež Pius XI., který mu roku 1928 udělil papežské vyznamenání.

¹⁹⁷ ŠPŮREK, Stanislav. *Stará Boleslav*, s. 49.

¹⁹⁸ ŠPŮREK, Stanislav. *Stará Boleslav*. s. 50.

¹⁹⁹ ŽUNDÁLEK, František Hanuš. *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly*, s. 124.

²⁰⁰ *Seznam proboštů, děkanů a kanovníků Kolegiální kapituly ve Staré Boleslavi*.

Závěr

Prvním cílem této práce bylo vytvořit nástin dějin staroboleslavské kapituly od založení po současnost. Splnění vytyčeného cíle komplikoval nedostatek pramenů, protože kapitulní archiv byl dvakrát zcela zničen. Poprvé za husitských válek, podruhé v 17. století při vpádu Sasů a Švédů. Mnoho cenných archiválií také vzalo za své neopatrností a nesvědomitostí samotných kanovníků. Na přelomu 17. a 18. století se snažil staroboleslavský kanovník Tobiáš Josef Kubíček uspořádat kapitulní dokumenty, ale ve svém listě ze dne 26. srpna 1709 si stěžuje na své předchůdce: „že jak jsem řekl nejdnou, že nevím, co dělali, že nie psaného po sobě nezanechali.“²⁰¹ I v kapitulní kronice nalézáme zápis z roku 1916, kdy ředitel zemského archivu dr. Novák žádá o zapůjčení originálů papežských listin z let 1362–1370 z kapitulního archivu a dostává od kapituly odpověď: „Všecky zdejší staré listiny byly za válek husitských odneseny do Žitavy a do Pešti a tam se ztratily. Archiv sám byl požárem úplně zničen ke konci třicetileté války.“²⁰²

Přesto se podařilo nejstarší dějiny alespoň částečně zrekapitulovat, zvláště díky historikům, kteří ve své době měli k dispozici dnes možná definitivně ztracené dokumenty. Historické události na počátku druhého tisíciletí líčí také dobové kroniky a legendy. K těm však bylo nutné přistupovat prizmatem jejich literárního žánru a snažit se jejich tvrzení doložit i jiným způsobem.

Druhým sledovaným cílem bylo detailnější zpracování meziválečného období ve 20. století a analýza vlivu kapituly na život farnosti i celé obce. Na rozdíl od starších dějin se bylo možné opřít o množství pramenů, z nichž některé nebyly dosud nikdy zpracovány. Zvláště kapitulní kroniky první poloviny 20. století poskytly velké penzum informací o politické a náboženské situaci v zemi, resp., ve Staré Boleslavi, významných událostech celosvětové církve, personálních otázkách v kapitule i farnosti. Kroniky obsahují také zprávy o poutích, statistiky poutních výprav a úkonů duchovní správy atd.

Za obzvlášť pozoruhodnou můžeme považovat komparaci dvou kapitulních kronik, které zčásti mapují stejné období od začátku 1. světové války do roku 1936. Jedna z pamětních knih byla psána z popudu kanovníka a preláta Jana Paulyho, druhou sepisovali sídelní kanovníci přímo ve Staré Boleslavi. Prelát Jan Pauly založil novou pamětní knihu, do které měli na jeho přání zapisovat data kanovníci Jan Pelikán a Václav Marek. Kdo přesně je pisatelem není snadné určit, spolupráce s kanovníkem Pelikánem byla zřejmě složitá (viz níže), rukopis kroniky je ale zřetelně odlišný od autografu Paulyho. Přikláním se tedy k variantě, že obsahovým autorem je Pauly, ale přímým pisatelem je někdo jiný. Pro ideové autorství Paulyho svědčí podrobné zprávy o všech jeho činech, díky kterým se kapitula pozvedla z téměř nevyhnutelného krachu do prosperity.

Vedle této pamětní knihy vedli souběžně ostatní kapitulárové ještě další, a to pod názvem *Liber memorabilium*. Navazuje na kroniku, která obsahuje léta 1824–1910, jejímž posledním pisatelem byl kanovník František Kořan. Po jeho smrti v roce 1911 se nikdo úlohy kronikáře neujal, až v roce 1928 začíná psát jeden z kanovníků a chybějící

²⁰¹ *Pamětní kniha Staré Boleslavi 1836-1951*, s. 22.

²⁰² *Liber memorabilium*, s. 47.

roky 1911–1927 dopisuje zpětně s tím, že těmto událostem byl pamětníkem a od roku 1928 již také očitým svědkem. Autor nové kroniky je zřejmě kanovník Karel Štella, který se právě v roce 1928 stal členem kapituly. Můj úsudek je opřen také o fakt, že pisatel na začátku kroniky zmiňuje, že vznesl dotaz na preláta Paulyho, zda píše kroniku a ten mu odpověděl: „Pamětní knihu měl psát p. kan. Pelikán a po něm ta povinnost byla uložena Vám. Poněvadž jsem správně předvídal, jak to dopadne, vedl jsem si sám pro sebe svou vlastní pamětní knihu, která jest mým majetkem a kterou kapitule jednou dám.“²⁰³ Kanovník Pelikán zemřel v červenci 1926, proto je logické, že jeho nástupcem ve funkci kronikáře by mohl být právě o dva roky později jmenovaný Karel Štella. O rok dříve se sice kanovníkem stal Josef Málek, tedy by teoreticky mohl být právě on jmenován kronikářem, ale pro Štella hovoří kromě zmínky o očitém svědectví kronikáře od roku 1928 také rukopis, který vykazuje velkou podobnost s jeho podpisem. Zatímco Paulyho kronika obsahuje kromě personálních záležitostí především podrobné informace o hospodářských záležitostech kapituly, které měl Pauly na starosti, tato pamětní kniha se obšírně zabývá také politickou a náboženskou situací v celé zemi i konkrétně ve Staré Boleslavi, liturgickými změnami, počasím atd.

Dva úhly pohledu na stejné situace podpořily objektivitu jejich hodnocení. Nebylo možné si nevšimnout, že ačkoliv prelát Pauly kapitulou zachránil před úpadkem, příliš velké oblibě se u některých kanovníků netěšil. Podobně Pauly se ve své kronice často vyjadřuje s despektem o činech svých spolubratrů. Vše je psáno decentně, ale s nepřehlédnutelným emočním podtextem. Typickým příkladem za všechny budiž zpráva o jubilejním roce 1929, který jedna kronika líčí jako nesmírně úspěšný, zatímco prelát Pauly poté, co kanovníci nepřijali některé jeho organizační nápady, průběh roku kritizuje a stěžuje si na nevyužitý potenciál.

Ve sledovaném meziválečném období zažila kapitula velký progres. Zatímco na počátku dvacátých let 20. století stála na pokraji hospodářského krachu, podařilo se prelátu Janu Paulymu kapitulou nejen oddlužit, ale také uvést do prosperujícího stavu. Se zlepšujícími se materiálními podmínkami bylo možné přijímat nové kanovníky a díky silnější personální základně mohla kapitula rozvíjet své aktivity pro farníky i poutníky.

V politickém zaměření zůstávala Stará Boleslav v první republice poměrně stabilní, i přes proměňující se preference voličů v celorepublikovém měřítku. V obecních i národních volbách zpravidla vyhrávala Československá strana lidová. V náboženském složení staroboleslavského obyvatelstva suverénně převažovali věřící římsko-katolického vyznání, a to nejen v prvních poválečných létech, ale i v průběhu let třicátých. Počet poutních výprav prudce klesl za 1. světové války na polovinu původních počtů a celá dvacátá léta zůstávala situace stejná. V následujícím desetiletí se začal počet poutníků zvyšovat, ale předválečného stavu dosaženo nebylo.

V rozvoji obce a farnosti hrála kapitula v meziválečném období nezanedbatelnou roli. Podporovala činnost spolků, u zrodu některých z nich dokonce stála, podílela se na propagaci poutního místa, snažila se o duchovní rozvoj a podporu starobylých tradic. Bezesporu nejaktivnějším členem kapituly ve dvacátých letech byl již mnohokrát zmiňovaný Jan Pauly, ve třicátých letech převzali mnohé aktivity kanovníci Josef Málek a Karel Štella. Josef Málek se proslavil mimo jiné jakožto vynikající kazatel, Karel Štella hojně přispíval duchovně i historicky zaměřenými články do Věstníku

²⁰³ *Liber memorabilium*, s. 1.

staroboleslavského. Kapitula také úzce spolupracovala s redemptoristy, kteří v roce 1929 převzali duchovní správu mariánského kostela.

Od začátku druhé světové války až do konce osmdesátých let minulého století se staroboleslavská kapitula potýkala s nepřízní politických poměrů. Z důvodu povinného souhlasu státní totalitní moci se jmenováním kanovníků kapitula téměř vymřela. Devadesátá léta sice již nebyla zatížena nedemokratickým režimem, ale dlouholeté živoření nelze ze dne na den obrátit v prosperitu. Naději pro poutní místo vykřesal během deseti let soustavného úsilí probošt Vladimír Kelnar. V letošním roce došlo k zásadním změnám v personálním obsazení kapituly, a tak se pro Starou Boleslav otevírá nová neznámá budoucnost.

Seznam literatury

Monografie

- ARSENIUS Z RADBUZY, Kašpar. *Pobožná knížka o blahoslavené Panně Marii*. Praha, 1629.
- BALBÍN, Bohuslav. *Epitome rerum Bohemicarum seu historia Boleslaviensis*. Praha: Typis Universitatis Carolo-Ferdinandee in Collegio Soc. Jesu ad S. Clem., 1677.
- BUBEN, Milan M. *Encyklopedie českých a moravských sídelních biskupů*. Praha: LOGIK s.r.o., 2000.
- HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Kronika česká*. Praha: Odeon, 1981.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic – arcibiskup, zakladatel, rádce*. Praha: Vyšehrad, 2008.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Svět české středověké církve*. Praha: Argo, 2010.
- HORČICE, Josef Prokop. *Popsání nejstarožitnějšího kollegiálního chrámu v Čechách pod jménem svatých Kosmy a Damiána a svatého Václava v Staré Boleslavi*. Praha: Kníž. arcib. knihtisk., 1845.
- HRUBÝ, Václav – ŠEBÁNEK, Jaroslav. *Tři studie k české diplomacie*. Brno: Filosofická fakulta, 1936.
- KETTNER, Jiří. *Dějiny pražské arcidiecéze v datech*. Praha: Zvon, 1993.
- KRÁSL, František. *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský: historicko-kritické vypsání náboženských poměrů v Čechách od roku 1623-1667*. Praha: Arcibiskupská knihtiskárna, 1886.
- LEHNER, Ferdinand Josef. *Dějiny umění národa českého*. 1. díl, II. svazek, II. část. Praha: Česká grafická akciová společnost „Unie“, 1905.
- LOCH, Jan. *Náhrobníky a heraldické památky v basilice sv. Václava ve Staré Boleslavi*. Praha: 2010, náklad vlastní.
- OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2000.
- PAULY, Jan. *Stará Boleslav – průvodce po nejstarším poutním místě čs. republiky*. Praha: Staroboleslavská Matice, 1923.
- PÁTROVÁ, Karin. *Stará Boleslav a její místo v českých církevních dějinách*. Brandýs nad Labem-Stará Boleslav: Oblastní muzeum Praha-východ, 2009.
- PLACÁK, Petr: *Svatováclavské milénium. Češi, Němci a Slováci v roce 1929*. Praha: Babylon, 2002.

PODLAHA, Antonín. *Sv. Václava hrob a ostatky*. Praha: Katolický spolek tiskový, 1911.

PRÁŠEK, Justin V. *Brandejs nad Labem – město, panství a okres*. I.–III. díl. Brandýs nad Labem: Okres Brandýs nad Labem, 1908–1913.

RYNEŠ, Václav. *Palladium země České*. Praha: Universum, 1947.

SRDÍNKO, František. *Stará Boleslav, nejstarší poutní místo v Čechách*. Stará Boleslav: 1880, náklad vlastní.

STRÁNSKÝ, Pavel. (přeložil Bohumil Ryba) *O státě českém*. Praha: Evropský literární klub, 1940.

ŠPŮREK, Stanislav. *Stará Boleslav – průvodce po jejích náboženských památkách*. Praha-Stará Boleslav: kolej redemptoristů ve Staré Boleslavi, 1938.

TOMEK, Václav Vladivoj. *Registra decimarum papalium*. Praha: Královská česká učená společnost, 1873.

VOTKA, Jan Křtitel. *Památky Staroboleslavské čili prvotní vývoj a význam úcty svatováclavské v Čechách*. Praha: Dědictví Sv. Jana Nepomuckého, 1879.

VYSKOČIL, Jan Kapistrán. *Arnošt z Pardubic a jeho doba*. Praha: Vyšehrad, 1947.

ŽUNDÁLEK Fr. H. *Inful. prelát Msgr. Jan Pauly, jeho život a jeho dílo*. Praha: Smíchovská farnost, 1936.

Sborníky a katalogy

BITNAR, Vilém (ed.). *Sborníček svatováclavský*. Praha: Československá akciová tiskárna, 1928.

BOHÁČOVÁ, Ivana (ed.). *Mediaevalia Archaeologica 5. Stará Boleslav. Přemyslovský hrad v raném středověku*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2003.

CHALOUPECKÝ Václav (ed.). *Svatováclavský sborník II. 2*. Praha: Národní výbor pro oslavu svatováclavského tisíciletí, 1939.

KARLACH, Mikuláš. *Paměti proboštů vyšehradských*. Praha: JUDr. Edvard Jan Baštýř a spol., 1905.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Svatováclavský sborník I*. Praha: Národní výbor pro oslavu svatováclavského tisíciletí, 1934.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Pražské arcibiskupství 1344–1994*. Praha: Zvon, 1994.

KUBÍN Petr (ed.). *Svatý Václav – na památku 1100. výročí narození knížete Václava svatého*. Praha: KTF UK, Togga, 2010.

OREL, Dobroslav. *Svatováclavský sborník II. 3.* Národní výbor pro oslavu svatováclavského tisíciletí, 1937.

STEHLÍKOVÁ, Dana (ed.). *Svatý Václav, ochránce České země*. Praha: Lidové noviny, 2008.

Články v časopisech

PÁTROVÁ, Karin. Počátky kolegiální kapituly ve Staré Boleslavi. *Studie a zprávy Okresního muzea Praha-východ v Brandýse nad Labem-Staré Boleslavi* 1999, č. 13, s. 117–128.

KADLEC, Jaroslav. Jan Florián Hammerschmidt. *Časopis společnosti přátel starožitností* 1953, roč. LXI, s. 94–105.

KADLEC, Jaroslav. Jiří Bílek z Bilenberka. *Časopis společnosti přátel starožitností* 1952, roč. LX, s. 34–51.

ZUMAN, František. Staroboleslavské památky – jejich život. *Časopis společnosti přátel starožitností* 1949, roč.

Prameny

Archiválie Kolegiální kapituly sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi.

Liber inscriptionis sacerdotum in Ecclesia. (od 1. října 1898 do 31. prosince 1911)

Liber memorabilium (od r. 1911).

Památní kniha Kolegiálního kapituly ve St. Boleslavi od r. 1914.

Památní kniha obce Staré Boleslavi. (digitalizována 2007)

Pamětní kniha – návštěvníci Staré Boleslavi v jubilejním roce 1929.

Seznam proboštů, děkanů a kanovníků Kolegiální kapituly ve St. Boleslavi.

Statuta starobylé Kolegiální kapituly sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi.

Věstník staroboleslavský.

Elektronické zdroje

Historie řádu [2012-11-15]. <<http://www.premonstrati.org>>.

Podpora poutního místa [2012-09-10]. <<http://www.staraboleslav.com>>

Přílohy

Příloha 1

Seznam proboštů staroboleslavské kapituly

JMÉNO	ve funkci	jiné funkce
Bohuslav	?	
Menhart	kolem r. 1054	
Heřman	do r. 1099	pražský biskup
Zbutko Kolovrat	1099–?	kanovník pražský
Menhart II.	?	pražský biskup
Heřman II.	1194–?	
Boguto	1222–1234	
Kuno	?	
Heřman III.	zemřel 1257	vynikající právník
Pard	doložen 1282–1289	kanovník pražský
Petr	doložen 1351–1354	
Záviš z Račiněvsí	doložen 1362	
Mikuláš z Kroměříže	?	kancléř císaře Karla IV.
Petr z Janovic	kolem roku 1375	probošt pražské Metropol. kapituly
Burkhard z Kolovrat	1379–1384	
Jan z Janovic	1384–?	
Vilém z Hasenburgu	kolem roku 1398	
Vlachimko z Veitmile	doložen 1400	probošt litoměřické kapituly
František z Benešova		kancléř císaře Zikmunda
Michael z Pacesť		kancléř císaře Zikmunda, kanovník pražský
Petr ze Strakonice	kolem roku 1482	
Václav Hájek z Libočan	po roce 1547	kronikář
Václav Franta		světící biskup pražský
Petr Pěšín	doložen 1589, 1593	
Beneš z Chýšky	kolem roku 1590	probošt vyšehradský, děkan kapituly Všetech svatých
Václav Albín	kolem roku 1600	kanovník pražský
Jan Krištof Kilian	1617–1626	probošt vyšehradský
Jan Ctibor Kotva	1626–1630	kanovník olomoucký, brněnský, pražský
Felix z Cancelariis	1630–1651	dvorní kaplan, císařský rada
Rudolf Roder z Feldburku	1651–1657	probošt v Praze Na Zderaze
Vít Nastoupil ze Šifenberku	1657–1665	Týnský farář, kanovník pražský, světící biskup pražský
Martin Kemlich	1665–1667	světící biskup pražský, kanovník vyšehradský, apoštolský pronotář
Jiří Aster	1667–1681	rektor kněžského semináře v Praze
Jan Alexius Čapek	1682–1695	
František Ferdinand Rümell	1695–1709	biskup vídeňský

Jan Vratislav z Mitrovic	1709–1710	biskup královéhradecký
Michael hrabě z Althanu	1710–1734	kardinál, místokrál v Neapoli, biskup vacovský v Uhrách
Jan hrabě Špork	1734–1739	světící biskup pražský
Emanuel hrabě Valdštejn	1739–1759	biskup pražský a litoměřický
Justus hrabě Prašma	1759–1795	
Josef Maffe	1796–1808	císařský rada a čestný rytíř
Josef Bauer	1808–1818	biskup v rakouském St. Pölten
Josef z Justlů	1818–1835	probošt vyšehradský, doktor filosofie
Karel hrabě Condenhove	1835–1838	kanovník vídeňský
František Halaška	1839–1847	rektor pražské univerzity
Jan Pavel Podlesák	1850–1873	
Jan Hlaváček	1874–1881	
Antonín Slavíček	1881–1892	
Ferdinand Kalous	1893–1907	světící biskup pražský
František Srdínko	1908–1912	rektor kněžského semináře
Václav Karlach	1912–1917	
Emanuel Hrdlička	1928–1949	
Antonín Šesták	1995–2002	
Vladimír Kelnar	2005–2012	
Libor Bulín	2012–	

Příloha 2

Seznam děkanů staroboleslavské kapituly

JMÉNO	ve funkci	jiné funkce
Všemil		
Slavata		
Jaro I.	1381–1384	
Václav	1384–1394	
Petr	1394–1401	
Jaro II.	1401–1406	
Mikuláš Čeismeisl	1406–???	
Jan Naska		
Oldřich	doložen 1417	
Jan Chyba	1425–1434	
Jan z Kochánek	1434–1463	
Zikmund z Jihlavy	1463–1517	
Martin z Plané	1463–1517	
Petr II.		
Zikmund II.	kolem 1542	
Ciprian Žlutický	kolem 1548	
Urban Manětínský	1566–1572	
Petr Pěšín	1572–1583	probošt staroboleslavský
Ondřej Pěšín	??–1596	
Jiří Steinwasser	kolem 1601	
Zachariáš Crneiger	1608–1615	
David Drachovský	doložen 1627	
Jiří Bílek z Bilenberka	1627–1640	arcibiskupský vikář, českokrumlovský vikář
Vratislav Lehner	kolem 1642	
Rudolf Roder z Feldburku	1646–1650	probošt staroboleslavský
Martin Kemlich	1650–???	probošt staroboleslavský
Jiří Aster	1667–1681	probošt staroboleslavský
Jan Alexius Čapek	1682–1695	probošt staroboleslavský
František Ferdinand Rummel		probošt staroboleslavský
František Zumsande ze Sandberku	1701–1705	kancléř pražské konzistoře
Jan Herold ze Stodu	1705–1723	
Jan Frik	1723–1755	probošt roudnický
Jan z Frankenbergu	1755–1759	arcibiskup v Belgii, kardinál
Emanuel Arnošt Waldstein	1759–1763	biskup litoměřický
Jan Ondřej Kayser	1763–1775	biskup královéhradecký, kanovník pražské Metropolitní kapituly
Josef Pavel ze Sedeleru	1775–1776	světící biskup pražský, rektor pražské univerzity
František Tvrdý	1776–1779	světící biskup pražský
Matouš Šmeiberer	1779–1781	světící biskup pražský

Erasmus Krieger	1781–1792	světící biskup pražský, probošt pražské Metropolitní kapituly
Norbert z Klebelsbergu	1792–1809	
Jan Rychlovský	1809–1811	světící biskup pražský, kanovník pražské Metropolitní kapituly
Antonín Hirule	1815–1824	kanovník litoměřický, kancléř Arcibiskupství pražského
František Pištěk	1824–1831	světící biskup pražský, kanovník pražské Metropolitní kapituly
František Tippmann	1831–1857	světící biskup pražský, rektor pražské univerzity, kanovník pražské Metropolitní kapituly
Prokop Josef Horčice	1866–1872	
Karel Hýna	1873–1881	
Josef Breischl	1881–1889	
Karel Kellner	1889–1898	
František Kořan	1898–1911	
Jan Plzák	1911–1914	
Josef Grim	1914–1922	
Josef Sládek	1923–1934	
Domnik Brázda	1935–1943	
Ignác Veselý	1946–1964	
Stanislav Fišer	1987–2002	
Miroslav Cúth	2012–	

UJEDNÁNÍ

na základě dohody

sepsané u S.P.U. dne 24. listopadu 1927 odb. IV. mezi právními zástupci p. J. Beaufort Spontina s hospodářským družstvem kolleg. kapitoly ve Staré Boleslavi zástup. p. kanovníkem J. Paulym na Smíchově.

Předmětem jednání jest prodej lesního objektu od velkostatku Bečov. Přítomní p. p. zástupci p. majetníka velkostatku Bečov zavazují se,

že:

odprodají hospodářskému družstvu kolleg. kapitoly ve Staré Boleslavi na 600 ha lesní půdy incl. as 20 ha zemědělské půdy k těmto lesním partiím přilehlé, dále 4 rybníky ve výměře as 6 ha, za obapolně smluvenou cenu 2.300 Kč za ha.

Prodané lesy pozůstávají z revíru Mirovice a části revíru Gábhorn s příslušenstvím s myslivnou.

Stanovení hranice prodávané části revíru Gábhornu provedeno bude na místě samém v dohodě obou stran a v případě neshody rozhodne S.P.U.

Proti rozhodnutí vzdávají se zástupci obou stran namitek.

Kupující převezme i hajného do služeb.

Čistý výnos z normálního etatu 1927 a 1928 přísluší oběma stranám dle doby užívání pro rata temporis s tím, že hospodářský rok počítá se od 1./IX. 1927 do 31./VIII. 1928.

Patronát v Gábhornu se všemi právy a povinnostmi přejímá strana kupující.

Předání objektů tímto ujednáním dotčených stane se k 1./I. 1928 s tím, že zaplacení ceny tržové bude provedeno nejdříve do konce března 1928 s 5% uroky čítaje dnem předání.

Veškeré poplatky s vyhověním smlouvy spojené, knihovní vtělení, dávku z přírůstku hodnoty a zákonné poplatky S.P.U. hradí strana kupující.

Za státní pozem. úřad
v Praze

Procházka, mp.
lesmistr.

Za hosp. družstvo kolleg.
kapitoly ve St. Boleslavi:

Kanovník Msgr. J. Pauly m.p.

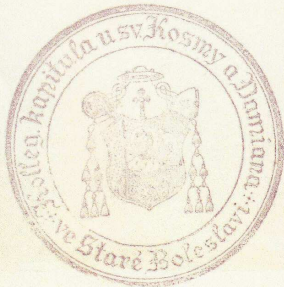
Za Dr. J. Beauforda-Spontina
zástupci:
Splnomocněnec:

Dr. Otto Kobler mp
advokát v Karl. Varech.

Dr. Schidlöch mp
advokát v Praze.

J. Schindler mp
osobní tajemník.

*Shoduje se slovo do slova
s originalem.*

Kolegiální kapitula u sv. Kosmy
a Damiana ve Staré Boleslavi.
Arcibisk. kapitulní komissář s plnou mocí:

Msgr. J. Pauly

s vchopitel. dělána Quanna z 1920 zmluvy domu. Půlky, nové ostavné vchopitelky, které charakterizují
Fiji zvládnutí příměry vchopitelství. Tento text z dne 3 srp. 1920 jm. c.

Vysoce Důstojní Pane!

Ke zjácování dopisu ze dne 29/7 dovoluji si sdělit :

ad I. Pense pp. Sansoniem :

pp. Sansoni; Stádek, Poličán a Klásek opsali si svoje speciální
náčrtky, i také společnou žádost k Ministerstvu vypracované
řízenou in duplo s té informací v dopisech z 29/5 a 6/6 1920.
V žádosti k Ministerstvu poslední odstavec 3. jednající o děkan,
sbír a farce a jejich od sebe oddělení musel být v tomto
jednání vynechán, poněvadž jedná se úředně o adjustování jame
kynikulního děkana a spolu farce v jedné osobě, a že odstavec
ten předpokládá zároveň i změnu členov. Ne více pp. Sansoni
byl byl již zastán dne 20/6 ante Konsistorii, a dne 26/6 o něm
předložena Ministerstvu. — Poněvadž v dopisu k Konsistorii
řízenému výslovně uvedeno jest, že věc o něm se jedná, račil jest
v ministerstvu vypracování již smluviti, a slib příznivého vyřízení
obdržeti, předpokládali dohnutí žádostí, že Konsistorii neprotiv
v té věci s Vaši Vys. Důstojností se dříve dorozumí, než aby
odesle. — Dopisem ze dne 21. července br. č. 10 016 sdělila
sem Konsistorii, že usguje u Ministerstva vyřízení. Na tomto
konsistoriálním dopisu je připsáno rukou p. expeditora :
„Právě došlo“ — O té době z Konsistorie sem
ničeho více nedošlo.

Konsistorii přímus byl již zastán proto, že v dopisech
Vaši Vys. Důst. nebylo nicde zmínky o tom, že aby
přímus Konsistorii zastán být nemel.

II. Reforma Stanov. Zaslany nástin nových stanov pp Lanovníci, kteří nyní svými členy klery o všech záležitostech kapitulních dle práva děla, nové samy rozhodují, četli, ale debata a po-
drobnějším prozkoumání jednotlivých paragrafů dosud nepodrobili. Já sám nyní pp Lanovníkům mnoho nikdy nevnucuji, a ponechávám jim úplnou volnost a neovládanost a přiji si jim, aby oňtli tři ve svém úsudku se vždy shodávali, a dvě tři klary řádně zplakali. Já, pokud členové kapituly byli musím, a qui zcela odejít nemohu, jak bych si toho více měl, spodjiím se pokud to je možno, s ústavou přisere, učebulo a posladníka přáždě kapitulu klary.

Na reformu stanov dle návrhu kapituly není u Arceb
Ordinariahu při nynějším jeho stanovisku žádná naděje.

Dle přípisu Arceb Konstitore ze dne 14 čerence br. č. 9787
nemá kapitule při jmenování Lanovníků ani práva projevu
svého mínění ~~pod~~ předpisem Canon 403 de prius auditu
Capitulo.

Učebulo Kapitule) — bez ohledu na dekrét papeže
Urbana VIII ze dne 11. května 1632, jímž upravilo se
pontifi klau práva Her Bolelavských probostů a dle o těchto
probostech se praví že: Praepositi Collegiatae Ecclesiae capitula
esse dignoscuntur omnium illius Canoniceorum, qui nu-
mero octo et ad praesens valde Nobiles, et eorum unus in Pontificali
Dignitate constitutus et alii duo infulati existunt, et a
Dilectis filiis Capitulo dictae Collegiatae Ecclesiae
eliguntur etc. --- , nemá práva, aby projevit směla

jeví m'něn'í o jmenování nového člena kapituly de Canonu 403,
(jedná se o kanonikát podbenediktini), jak by se mohla opovážit žádati
aby de S. nároku nových stanov sama vypisovala kondems
a podávala návrh regis. Ordinariale. - Když aspoň tento
absolutismus byl odůvodněn "contra legem fundationis lege",
jak se kapitula upozornějí svému uveřejněným konsistoriím
přípisem! Ale v Jiřidlavě zaslávan' listině "Monast'ru"
v Staré Boleslavi z r. 1052, jak se sama pozdější Kolleg-kapitula
jmenuje, není ani nejmenší zmínky o tom, že členy tohoto
Monast'ru "má svobodně a neodvisle jmenovati předešlý biskup
Zbigněv Sebr'č, který tuto zaslávan' listinu approboval,
ale o žádných svých právech při tom ani nejmenší zmínky
neučinil. Tedy to "monast'ru" světských dnů nemil své slavných
slibů mnišských, ale ústavu měl mnišskou, jenže místo opala byl
probošt s jurisdikcí opalů sedy cum potestate pakerna, proto také
důsledně danovníci v dohledu papíře Urbana narážejí se:
"dilecti filii Capituli" "Ale každý Monast'ru přijímá své členy
sám svou svobodnou volbou a nikdy nesmí umocňovati
Monast'ru něčoho za člena, bez vůle jeho vrchní hlavy a
"Souvolně".

Ostatně se celá tato starost o novou organizaci
předší kapituly je zbytečná.

1. Po kanonici jsou zvyšší na svou osobní neodvislost,
a o žádné regule, jež by jejich názory a svobodnou
vůli vážaly, nestojí.
2. Kapitula zbratou svých kapitul, nuceným
prodejem pozemků pachyru a zboru svého desátého
státek a dávkou z majetku ožebračena,

v šesti členech se neurčí a neurčí a v dohledné době se sama svou neschopností k životu rozrype a pomalu vyhyne, a zbyde z ní jen dosti chudá fara, po bolševické loupení církevního majetku na almužny několika osadníků odložena.

3. Dědan, jak nejdříve mu bude možno, ^{má chystat} všeho členu v Lapitelu a všech hodností se zbaviti a někde v tichém koutku, u Milorodnyj i u uvo Prave, nebo mezi Lesary a Vincenkinem poslední zbytek svého života v přípravě na dalekou přesídlovací cestu v klidu strávit.

K úštědnému dědanovi ze boleslavů přispěje i jeho letovní a bezpochyby i budoucí zbledovaná finanční situace, poněvadž letošního roku za 6 měsíců měl o 2200 kor větší výdaj než příjem, a přijde-li to tak dále (jako že přijde, a lépe to nebude) pak za nedlouho přestane dosazovací možnost, a nezbyde než ožndnutí hospodářský úpadek a odejít kamkoliv jinam. Proto již nyní musel jsem psáti Cecha a na úcastenství při katolickém sjezdu aneb při exerciích Prave navrhnouti ani pomyslení.

III. Záležitosti muzeid aneb obstarání Plynus, jemuž jsem dopisem Dni 1. 1. 20. důstojnosti Dto 29/7. odložil (o dlele' leu'it'et'ho finan'ci s' n'ar'nei pap'ir' ve Vídni?)

V plné úcte odaví
Plynus.

H. Boleslav 3/8 1920.

Infulovaný prelát Msgr. JAN PAULY v roce 1936